

днийцова,
вчиси С.
усийзабон
ирга ўзи
убларини

нингдек кўрилган барча масалалар юзасидан зарур тадбирлар белгиланди.

(Боши 1-бетда).

Ўқитувчи бир соатлик дарс жараёнида педагогик маҳоратини, бутун иқтидорини ишга солишни ўйлайди. Бироқ муаллим нота-ниш синф ўқувчиларининг қалбига кириб бора оларми-кан? Биз Сирдарё вилояти Ш. Рашидов тумани А. Навоий номидаги 6-ўрта мактабининг бошланғич синф ўқитувчиси Дилором Шукророванинг 3-синфдаги ўқиш дарсида шу каби жихатларга алоҳида аҳамият беришга ҳаракат қилдик.

«Муаллима саломлашиб, йўлама қилди ва ўқувчилардан ўтилган мавзунинг сўрай бошлади. Сўзана орқасида яшириниб олган «Бешвой» билан «Иккивой»нинг «Мени ким олади?» мазмунидagi ўзаро суҳбати ўқувчилар эътиборини жалб этди.

Синф тахтаси олдида чиққан ўқил-қизлар Хусанжон Аминовнинг «Ҳамма жойда биллар» шеърини ўқитишнинг мавзуга мослаб тайёрланган расмларига қараб, ёд айтишди.

Дангасавойнинг тимсолини ўқувчилар саҳнада ижро этишди. Уларнинг ҳар бири «Айтинг-чи, сизнинг синфингизда ҳам шундай болалар борми?», «Наби ва одоб» ҳикоясини биласизми?», «Офтоб ҳам яхши, одоб ҳам яхши» (П. Мунин), «Турналар» (Т. Адашбоев) шеърларининг мазмунини сўзлаб, куз манзараси тасвирланган қандай ҳикоя ва шеърларни биласиз ҳамда «Муъжизалар майдони»да ўзингизни синаб кўринг, каби қўшимча саволлар берилди.

Ўтилган мавзу тақрорлаб бўлиб, ўқувчилар бир сирда баҳоланди. Бунда кашта орқасида турган «Иккивой» ҳеч кимга насиб этмади.

Янги мавзу: Махмуд Йўлдошевнинг «Хўп бўлади» ҳикоясини.

Ҳикояни ўқувчилар навбатма-навбат ўқишди. Шундан сўнг муаллима ўқил-қизларни дам олиш бекати-га бошлади. Уларни ўринларидан турғазиб, машқ қилдириди. Муаллима шеър ўқиди. Болалар эса ора-орада ҳаракатли ўйин билан бараварига «хўп бўлади»ни тақрорлаб турди.

Ҳикоянинг моҳияти ба-тафсил тушунтирилди. Яна ана-ука саҳнаси қўйилиб, мавзу мустаҳкамланди. Сўнгра Дилором Шукророва ўқил-қизлар автобус, трамвай, троллейбусда нима қилишлари керак, нима ёмон одат бор, кимда яхши, ка-би «сочма» саволларни ўртага ташлади. Ўқувчилар табиий равишда қарияларга ҳам бериш ва уй-рўзгорда кўмаклашиш лозимлигини, синфдошлари Маъмуржон қизларнинг соҳидан тортиш каби ёмон одатини ташла-

маганини соддадиллик билан айтишди. Дарс сўнгида ўқил-қизлар «Бемғир» ҳаракатли ўйинига рақсга тушиб, дам олишди. Ўқитувчи бу услуб билан ўқувчиларнинг то-лиқлишига, зериклишига йўл қўймади.

Биз танлов иштирокчиси Андижон вилояти Асака туманидаги 36-ўрта мактабининг кимё фани ўқитувчиси Мадаминжон Саидовни кимё кабинети эшиги олдида уч-ратдик. Муаллим яқка ўзи у ёқдан бу ёққа юрди. Сездикки, у ўзини булажак машгулотга руҳий жиҳатдан тайёрлапти. Унга дал-да берганлар ҳам бўлди. Ва, ниҳоят, муаллимнинг очик дарсидамиз. Машгу-лот, табиийки, кимё фанига ихтисослаштирилб жиҳоз-ланган хонада олиб борил-

Симда ўзгариш юз бериб, қорайди. Иккинчи ўқувчи спирт лампада махсус тут-гич ёрдамида фосфор бўла-гини ёқди, ҳавода тутун пайдо бўлди.

Синф тахтасида булардан кимёвий тенгламалар ҳосил қилинди, шунингдек, оддий арифметик йўл билан тен-гламалар тенглади.

Машгулот давомида М. Саидов ўқувчиларни бир оз дам олишга ундади. Муаллим математика-нинг сеҳрли олам эканлиги-ни ҳам ёшларга берди. Қа-димда ўқил касрларни кашф этган юртдошимиз Коши-фий, шунингдек, Ўрта Осиё-да яшаб ижод этган буюк математикларни санаб ўтиб, тенгламаларни алге-бравий йўл билан ечиб кў-рсатди. У дарсада тенглама ечилишини тўрт хил усулни қўллаб ҳамда расмий то-пишмоқлари, ижодий изла-

Кўрик-танлов қатнашчи-лари бугунги кун муаллими учун гоёт зарур бўлган фа-зилатларни намойиш этди-лар. Сарвар Муродова хос фидойилик, Мадаминжон Саидовга хос соддалик, Мар-хабо Тоировага хос ташки-лотчилик, Дилором Шук-роровага хос гузалликка ошфиталик, Ақида Тўла-гановага хос жозиба, Эргаш Худойназаровга хос янги-ликка иштиёқ, Нуринос Зукроровага хос меҳрибон-лик, Муяссар Иноятуллоева-га хос ишонувчанлик, Ба-шорат Мухиддиновага хос замонавийлик, Эркин Хол-муродовга хос болаларга саховат, Йўлдош Эргашевага хос муомала маданияти, Дилбар Мансуровага хос зўлласонайилик, Мукар-рам Избосаровга хос са-мимийлик, Хўжаберган Қўрбоновга хос оддийлик шундай фазилатлардир.

да кичик корхоналарнинг номлари ёзиб қўйилган...

Ўзбекистон Республика-сининг давлат мадҳияси ян-гради. Давлат мадҳия-си қалбларни тўлқинланти-риб, даврга ўзгача рух бахш этди. Шунингдек, Шермат Ерматов бошчили-гидаги «Булбулча» дастаси аъзолари Республикада хиз-мат кўрсатган артист Олим-жон Орифжонов, хонанда Илхом Иброҳимов қўшиқ-лари, қизиқчилар Ҳамид-жон Азимов, Назиржон Узо-қов чиқишлари билан тан-лов иштирокчиларини руҳан қўллаб турди.

Кўрик-танловни Ўзе-кистонда хизмат кўрсатган журналист Асрор Аббор-хўнаев ва Дилсара Бобохо-нова моҳирлик билан бош-қариб бордилар.

Муаллимларнинг дарс ўтиш борасидаги тўплаган тажрибалари, фаолият ва

зина сеҳрли куй бўла оли-ши хусусидаги назарияси кўпчиликлга маъқул бўлди. Айниқса, парентлик Нури-носо Зукророва математика фанини ҳимоя қилиб, бар-моқларини ҳаракатга кел-тирган ҳолда томошабин-ларни ишлата билди.

Ўчинчи турда иштирокчи-лар, педагогик вазиятдан чиқиб кетишда унчалик қий-инчиликка дуч келишмади. Ушбу топшириқлар юзаси-дан тошкентлик А. Тўла-ганова, боғотлик Э. Худойна-заров, асакалик М. Саидов ва касбиллик Э. Холмуродов-лар ўз иштирокларини намо-йиш этиб, саволларга қисқа фурсатларда маъноли ва лўнда жавоб қайтарди.

Тўртинчи турда муаллим-ларнинг иккинчи истеъло-дин, ижодкорлигини томоша-бинлар баҳоландилар. Ҳолос, Масалан, каттақўрғонлик Мархабо Тоирова ўқувчи-

ган Давлат герби ва бошқа қўллаб ибратли чиқишлар ҳам ҳакамлар ҳайъати томо-нидан баҳоланса, маъқул бўлар эди.

Шундай қилиб, барча бос-қичларда энг юқори — 54,37 балл тўплаган Сар-вар Муродов голибликни қўлга киритди. Ҳамийлар уни гилам, тикув машинаси, компьютер, чиройли кўза ва бошқа совринлар билан тақдирладилар. Иккинчи ўринни эгаллаган Мадамин-жон Саидовга телевизор, термос каби совғалар на-сиб этди. Учинчи ўринга муносиб деб топишган Мар-хабо Тоирова ҳам шу тар-тибда мукофотланди. Қол-ган иштирокчилар ҳам тур-ли эсдалик совғалари билан тақдирландилар.

Ўзбекистон халқ таълими вазири Жўра Йўлдошев та-бир сўзи айтди:

таълими ходимлари малака-сини ошириш Марказий институти ректори Ғ. Шоу-маров томошабинлар ихлоси-ни қозongan Ақидаҳон Тўла-гановага ҳамда танловнинг энг ёши улуг иштирокчиси Эркин Холмуродовнинг не-вараси Латофатхонга тилла зиркан тақдим этди.

«Маърифат» рўзномаси вакили иштирокчилардан Э. Холмуродов, А. Тўла-ганова ҳамда Д. Шукророва «Маърифатга» бепул обуна қилинганлигини маълум қилди.

Фурсатдан -фойдаланиб Сарвар Муродовни саволга тутдик:

— Кўнглингиздан қандай туйғулар кечмоқда?

— Очиги, ҳаяжонимни босолмайман, узр!

— Голли бўлман, деб ўй-лаганмидингиз?

— Ўйламаганман. Лекин қандайдир туйғу бор эди.

— Олгангиз ҳақида га-пирсангиз?

— Ойлам — Фароғат Султонова, физика муалли-ми. Институтда таниш-ганимиз. Фарзандларим Дил-дора, Жасурбек, Мадина, Ойгул, Жўрабеклар менга далда бериб туришди.

«Ил ўқитувчиси-93» кў-рик-танловни ижро этишга ет-санган кейин голли ва сов-риндорларни Ўзбекистон халқ таълими вазири Ж. Йўлдошев қабул қилди. Қа-булда Ўзбекистон Респу-бликаси Президенти девони маъсул ходими Баҳриддин Зарипов иштирок этди.

Суҳбат иштирокчилари кўрик-танлов Низоимни пу-хта ишлаб чиқиш, қадимги авлодлар шўхратини қайта тиклаш, чет эл педагоглари билан тажриба алмашиш, кўрик-танловларни бошқа ви-лоят марказларида фан ба-ҳор ойларида бирд-ўтказиш, кабинетларни жи-ҳозлашда, дарсада кўргазма-лиқни биринчи ўринга қў-йиш, кўма семинарларни жонлантириш каби ўнлаб тақдир ва мулоҳазаарини билдирдилар.

Суҳбат қизини, самимий руҳда ўтди. Юракдан га-паллаб олганлардан сўнг, да-булнинг тантанали қисми бошланди. Вазири Сарвар Муродов, Мадаминжон Саидов ҳамда Мархабо Тоиро-вага «Ил ўқитувчиси» кў-рак нишонини тақиб қўйди.

Бошқа қатнашчилар ҳам «Халқ таълими аълочили-» нишони ҳамда вазириликнинг Фахрий ёрлиқлари билан мукофотландилар.

Саъдулла ҲАКИМ, Кўрбонбой МАТҚУРБОНОВ, «Маърифат»нинг махсус муҳбирлари.

ҲАКИМ СОЛҲОВ олган сура-тлар.

САРВАР МУРОДОВ МУРОДИГА ЕТДИ

япти. Синф тахтасининг чап қисмидаги оралида Мен-делеев жадалга акс эттирил-ган. Жадалдаги 108 эле-мент турув ва даврларга бў-линган.

Олпоқ халат кийган М. Саидов дарсини 8-синф ўқу-вчилари билан кимёнинг а-лифбоси бўлган элемент-ларни тақрорлашдан бош-лади. Тақрорлаш — мус-таҳкам билимга кафолат бе-ради, деб таъкидлаб қўй-ди. У Синф тахтасида эле-ментлар востасида лотин а-лифбоси билан битилган калом «Ассалому алайкум» намоён бўлди.

Муаллим йил ва кунни мелодий ҳамда ҳижрий йил-лар ҳисоби билан ёзди. Навбатдаги мавзу: кимё-вий тенгламалар.

М. Саидов кимёнинг мо-ҳияти ва таъин тушунча-ларга ҳам батафсил тўхтал-ди. Сўнгра айтилганларни тажрибада кўриш учун икки нафар ўқувчиларни синф та-хтаси ёнига тақдир этди. Биринчи ўқувчи мис симни спирт лампада қиздирди.

нишлари билан иштирокчи-ларни ҳайратга солди. 8-синфинг зукко ўқувчи-си Дилдора Давронова ўз билимдонлигини синф та-хтасида намойиш этган бўл-са, бошчилари муаллим ту-таган тест топшириқлари билан балл бўлди.

Ҳосилат замон илм-фан тараққиёти таълимининг ил-гор услубларидан изчил фойдаланишни тақозо эта-пти. Айниқса, ўқувчилар билиминини синаш, мустаҳ-камлашдек жараёнинг сама-ралигини ахтирдикдан келиб чиқадиган бўлсак, шубҳа-сиз, тест машқлари ва мас-алаларни ижобий натижалар-га олиб келиши аниқ. Тест синовлари ўқувчилар били-минини кенг миқёсда, тез аниқлашга ёрдам беради.

Муаллим грамматик маш-қларни, тестта оид тарқатма материалларни йиғиб олиб, ўқувчиларни тез-тез баҳо-лади. Уйга вазифа берди.

Пойтахтимиздаги 41-ма-ктаб биносида ўтказилган очик дарсларнинг деярли барчасини кузатдик.

Ҳамза номидаги ўзбек давлат Академик драма те-атри зали турига Президент-имиз Ислам Каримовнинг «Ота-она вужуд меъмори бўлса, муаллим қалб меъ-моридир» дея айтган сўз-ларни ёрқин ҳарфларда тур-тишган. Саҳнанинг ўнг бў-лиги «Ўқитувчи-93» респу-блика кўрик-танлови ҳомий-лари — «Ўздавradioлек-тронтехна» концерни (Х. То-жиев), «Ўздавкимёинно-пер» (П. Юсупов), «Ўзеб-авиа» (директор муовини Ф. Ҳикматуллаев) бирлаш-маси, халқ таълими ва фан ходимлари қасаба уюшмаси Марказий кўмитаси (раис муовини А. Султонов), Ўз-бекистон Ешлар иттифоқи Марказий кўмитаси (А. Ор-зуматов), Тошкент шаҳар халқ таълими Бош бошқа-риши (Х. Йўлдошев), «Ва-риант» ўзбек — булгор қўш-маси корхонаси (А. Георги-ев), информатика ўқитувчи-ларининг «Истикбол» уюш-маси (Т. Ҳайдаров), «Ми-конд» заводи (Н. Алимов) ва бошқа ташкилотлар ҳам-

маҳоратлари республика халқ таълими ходимлари малакасини ошириш Мар-казий институти ректори Ғайрат Баҳромович Шоу-маров бошчилигидаги турли халқ таълими муассасала-ридан танабб олган ҳам-камлар ҳайъати аъзолари томонидан баҳоланб борил-ди.

Иккинчи турда голли-лар 10 нафар ўқувчиси Ер-дамда ўзини таништириш, ихтисослашган фани афзал-ликларини кўрсата билли-шлари, уни ҳимоя қилишла-ри зарур эди. Бунда оло-тилик Йўлдош Эргашевнинг «Шифобахш гилхлар» суҳ-батини ташкил этиш бора-сида маҳорати, сирдарё-лик бошланғич синф ўқи-тувчиси Дилором Шукро-ваннинг «Подлик мактаби» саҳнаси, наманганлик то-жик тили ва адабиёти ўқи-тувчиси Дилбархон Ман-сурованинг «Адабиёт аз-атом зўр ас!» кўриниши, жижазлик Сарвар Мур-одовнинг ўзи яратган «Им-тихон-91», «Элементар майдони» ва «Винор» ку-рилмалари ҳамда унинг фи-

лар билан Амир Темур, Бо-бур ва бошқа алломалар-нинг тимсоллари саҳна-да ижро этилганлар бўлмади. Уларнинг барчаси ўз соҳа-ларининг голибларидир. Ме-тодик маҳорат — оддий во-қеа. Олдий воқеани ўқу-вчига улабуронлик билан етказиш осон юмш эмас. Танлов жараёнида муаллим-ларимиз маҳоратларига яна бир бор қўйил қолдик.

Кўрик иштирокчилари Тошкентдан қадрдон гўша-ларига миллионер бўлиб кетишсин, деб ниёт қилган эдик. Бу мақсадга ҳам эришдик.

Бу йилги танлов ўтган йилдагидан фарқ қилди. Яқиний босқичда голиблар ўз ўқувчилари билан қат-нашди...

Ҳар бирингизни, мух-та-рам муаллимлар, эл меҳри-га сазовор бўлгангиз бил-ан кутлайман!

Туркия маорифи ваки-ли Махмуд Четинқоч уч го-либга келаси йил ёзда Тур-кияда дам олиш учун шаро-ит яратиб берадиганини маъ-лум қилди. Республика халқ

ТАҲЛИЛЛАР, ХУЛОСАЛАР, ТАКЛИФЛАР

— Танлов кутилганидан ҳам эиёда ўтди. Бир иста-гини, очик дарслар учун синфлар олдиндан эмас, фақат бир кун аввал, шунда ҳам қўрға ташлаш йўли билан таланиши керак. Таклифим — голиблардан ижодкор ўқитувчилар кенгашини тузиш лозим. Шунда улар бел-лашув билан кенгаши қолмасдан, ўзаро ҳамкорлик ало-қаларини ҳам йўлга қўядилар.

А. РАҲИМОВ, журналист.

Ҳар бир вилоятдан ҳамма-лар ҳайъатига аъзо ки-риштиш икки жиҳатдан лозим: биринчидан, ҳар бир ҳайъат аъзоси ўз вилоятдан қатнашаётган голибга қа-йишмига ҳаракат қилади, иккинчидан, бир-бирига яқин вилоятлар ўзаро тил топишчилари ҳам эҳтимолдан ҳоли эмас. Ҳакамлар ҳайъатини қисқартириб, барча бошқа мусобақаларда бўлганидек, элга танили муваффақия-тини киритиш лозим. Яна бир мулоҳаза: ҳамма мусобақа-ларда ҳамма баҳо тахтасини кўтариб ошкора баҳо-лаб борадилар. Бунга залдагилар ҳам қузатиш имкони-яни эга бўладилар. Танловда эса негидар шундай қилин-мади. Ким қандай баҳолаётгани залдагилар учун сирли қолди. Кейинги танловларда бунини инобатга олиш лозим.

Мукамбар ЭРҒАШЕВА, Тошкент вилояти Песент туманидаги 5-ўрта мактабининг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси, «Ўқитувчи-92» кўрик-танлови совриндори:

— Маълумки, ўқитувчи халқи одатда камтар бўлади, унинг меҳнати йиллар давомида юзга чиқади. Бу меҳ-нат эса эътиборга муҳтож. Республикада ўтказилаёт-ган ушбу кўрик-танловни мазкур меҳнати қадрлайдиган, уни рўбга чиқарадиган энг яхши востига деб биламан. Сабаби, ушбу кўрик-танлов халқ таълими тизимида фа-олият кўрсатувчи ҳам зақили, ҳам машаққатли касб со-ҳиб бўлиб ўқитувчиларнинг имкониятларини, яширин қирраларини юзга чиқарувчи очик вазифасини ўтайди. Танловга тайёргарлик жараёни ўқитувчи учун жуда катта ўрганиш мактаби вазифасини ўтамоқда. Чунки унинг шартлари шундай белгиланганки, ўқитувчи фақат билим берувчи шахсгина эмас, балки яратувчи-ижодкор, савияткор, тинмай иزلанувчи, ўз фанининг, шарқона урф-одатларининг, миллий ва маданий меросимизнинг муҳир тарбияotchиси ҳам бўлиши керак. Бундай масъу-лият вазифаларни ундаш эса, ўз-ўзидан кўриниб ту-рибдики, машаққатли меҳнат эвазига бўлади. Мана шу меҳнат заҳматидан чўчилаган кишигина ҳақиқий ў-қитувчи бўла олади. Кўрик-танлов айнан шундай ўқиту-вчиларни аниқлаш ва тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади.

Янбарбек АВЛОҚУЛОВ, Қашқадарё вилояти Шаҳри-саб шаҳридаги Амир Темур номидаги 1-ўрта мактаб-

нинг ўзбек тили ва адабиёти фани муаллими, «Ўқиту-вчи-92» кўрик-танлови голиби:

— Кўрик-танлов зарур, чунки у ҳар йили ижодкор ўқитувчиларни кашф этапти. Биз, ўтган йилги иштирок-чилар, бир-биримиз билан хат ёзишиб турибмиз. Бу ишмиз фаолиятимизда ижобий натижалар берипти. Бу йилги конкурс ҳам ўзига хос ўтди. Мен бу сафар ҳакам-лар ҳайъати аъзоси сифатида танлов иштирокчиларининг дарсларини кузатдим, иш фаолиятлари билан яқиндан танидим. Ҳамма-лар билимдон, зукко, болажон, ўз касбининг ҳақиқий фидойилари...

Лекин зўрдан зўр чиқади, дейишганидек, улардан би-рини голибларнинг голиби сифатида аниқладик. Сарвар Муродовга мен ўқитувчиға хос энг яхши сифатларни кўрдим. Унинг техник ижодкорлиги, камтарлиги, физика оламини гузаллик ва нафосатга чулғаш каби ҳислатлари меннинг эътиборини қозонди. Истардимки, танлов шарт-ларининг мазмунини келгусида бундан ҳам бойсиз.

Абдуваҳоб ЙЎЛДОШЕВ, Андижон вилояти педагогик ходимлар малакасини ошириш институтининг илгор пе-дагогик тажрибалар кабинети мудир:

— «Ил ўқитувчиси-93» кўрик-танловига вилоят мак-табларининг энг илгор, ташаббускор вақиллари иштирок этди. Қайси фан ўқитувчиси ва ким бўлибдан қатъи назар, иштирокчи ўзини биринчи ўринда деб ҳисоблаши керак.

У қайси ўринни эгаллашга қарамай, ўз фани бўйича фахрий соврин, яъни биринчи ўрин эгасидир. Чунки улар республика ўқитувчиларининг ўқитувчиси, сара-ларининг сарасидир.

Ўзбекистон Республикасининг «Лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг жорий этиш тўғрисида»ги Қонуни эълон қилинганга икки йил отибди. Бу муҳим ҳужжатни Мустақилликнинг мамлакатимиз маънавиятини юксалтириш соҳасидаги дадил одимларидан деб таърифлаш мумкин. Чунки лотин алифбосига асосланган ўзбек ёзуви республиканинг ҳар тарафлама камол топиши ва жаҳон коммуникация тизимига киришишни жадаллаштирувчи қўлай шароит яратишга хизмат қилади. Шу босқич Қонун кенг жамоатчилик вакиллари томонидан қўллаб-қувватланиб, жойларда уни амалга ошириш тартиби ҳақидаги Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг қарориди белгиланган вазифаларни бажариш юзасидан таъйирилик ишлари бошлаб юборилди.

«Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг алифбога босқичма-босқич ўтишининг давлат дастури ва тартиби асосида»

— лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг амалда жорий этишга доир аниқ чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш ва тасдиқласин;

режаларни ишлаб чиқишда биринчи навбатда ўқув-модлий базани мустаҳкамлашга эътибор қаратилди. Шу нуқтадан назардан назардан режаларда, аввало, лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг биланган мутахассисларни аниқлаш ва

— 1995 йил 1 сентябрдан эътиборан мактабгача тарбия бўларган мустахассисларида ва умумтаълим мактабларининг биринчи синфларида янги алифбо бўйича машғулотлар ўтказишни, қолган синфларда эса факультатив машғулотлар ташкил этишни таъминласин», — дейилди қарорда.

Ана шу масъулиятли, кенг қўламли, мураккаб вазифани изчил амалга ошириш учун Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги 19 кишидан иборат махсус ишчи гуруҳ тўзди. «Лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг жорий этиш тўғрисида»ги Қонунни бажариш юзасидан амалга оширадиган режаларини ишлаб чиқиш, ўтишининг босқичма-босқич амалга ошириш муддатларини ҳамда тадбирларни белгилади.

Хўш, бу ҳужжатларда асосан нима қўзда тутилди ва улар қай тартибда рўйбга чиқариб борилади? Муҳиримиз ана шу савол билан ишчи гуруҳ раиси мовинини, халқ таълими вазирининг ўринбосари Баҳром ҚОДИРОВА мурожаат этди.

Илмийдак барча малака ошириш, педагогика институтлари, Республика ўқув-методика маркази, педагогика билим юртлири, туманларнинг ўқув хоналари ўқитувчилари ва ходимларининг ўқилари ташкил этилади. Учинчи босқич ўқу-

лим тизимида лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг жорий этиш учун педагогика кадрларни тайёрлаб олишдир. Зотан, шу кадрлар Қарорда қўйилган вазифани амалга оширувчи асосий куч ҳисобланади.

Қонунни амалга ошириш

методика маркази ташкилотчилигида 1994—1995 йилларда адо этилади. Кейин эса янги алифбо асосида математика бўйича дидактик топшириқлар, 1—4-синфлар учун табиишунослик бўйича кузатув дафтери, «Хусниҳат тайёрланади. Худди шунингдек 1996—1998 йилларда янги алифбода 2-3—4-синфлар учун «Ўқиб китоби», математика, ўзбек тили дарсликлари, методик қўлашмалар ҳозирланади. Таянч мактаблари, билим юртлири, институтлар учун янги тайёрланган дарслиklar, барча фанлар бўйича амалдаги дарслиklar, факультатив машғулотлар учун дастур ва қўлашмалар янги алифбода чоп этилади.

Тадбирларнинг мутаносиб равишда босқичма-босқич амалга оширилиши, шу билан бирга таълим тизими ўқитувчиларини ўқув жараёнида малакали тайёрлашни ушшоққили билан ташкил этиш, шубҳасиз, янги алифбо учун шароити жорий этиш учун кенг имконият яратди.

Ўйлашимизки, Қонунни халқ таълими тизимида рўйбга чиқаришдек, шарафли вазифани адо этишда педагогика олий ўқув юртлири профессор-ўқитувчилари, илмий-тадқиқот институтлари мутахассислари, олимлар, мактабларнинг амалиётчи муаллимлари, барча педагогик жамоалар жонқуярлик қўрсатдилар, масъул иш учун мутасадди гуруҳларга, ташкилотларга қўйилган ёрдам берадилар.

Лотин алифбосига асосланган ўзбек алифбосининг жорий этишда қатнашиш ватанпарварлик ишидир. Бу билан биз том маънода Ўзбекистонда маънавиятни юксалтиришга, мамлакатимизнинг раванқ топиши ва халқаро алоқалари жадаллашувига муносиб ҳисса қўшамиз. Зеро, биз — халқ таълими ходимлари келгуси авлодлар олдидан шарафли вазифани бажараётганимизни ҳамини қалбдан ҳис қилишимиз, бор билим ва маҳоратимизни, куч-гайратимизни шу ишга сафарбар этишимиз зарур.

СУЛОЛА

Мамлакатимиз пойтахтининг серфайз қўчаларидан бири атоқли давлат арбоби, таниқли публицист Абдулхай Тожиев номи билан аталади. 1937 йилда қатогон қурбон бўлган бу ватандошимиз халқ маорифини ривожлантиришга астойдил жон қўйди. Ҳозир А. Тожиев номи билан аталган

қўчада у кишининг синглиси Ҳамид Тожиев истиқомат қилади. Меҳнат фаолиятини таълим-тарбия ишга бахшида этган онахон ҳадониди муаллимлар сулоласи етишиб чиққан. Ҳамид онанинг катта ўғли Бомир Нигмонов қарийб 20 йил мобайнида урта мактабга директорлик қилган, ҳозир нафақада. Набиралари — Ғўзал 304-мактабда кимё-биологиядан, Дилором 123-мактабда бошланғич синфларга, Сабура 23-мактабда математикадан, Борйхон эса Низомиёй номидаги Педагогика институтига таълим тарбиядан дарс бермоқда. СУРАТДА: кеска педагог Ҳамид она Тожиев она даврасида. Умарали Қўшқов олтган сура.

УЙҒОНАЁТГАН ТАРИХ

Беш 1-бетда.

уй-музейи ходимлари бизга қандайдир ёрдам бердилар. Айни чоғда турли шаҳар-кишлокларида яшовчи маорифчиларимиз, бизга хайрихоҳлик билдирган ташкилотлар раҳбарлари ҳам қўл қўшувчи бўлишди. Баҳоли қудрат қўлашмалар, муаллими Гулшан Муҳаммад Давлатов эътибордан топишган қандайдир келтириб берди. Кеска педагог Ҳамид Тожиевнинг халқ таълими кутубонасидаги бир қанча баҳоли асарларини тўхфа этди. Самарқанд вилояти ўлкашунослик ва саноат маорифи директори Абдулсамит Ғаниев Х—ХI асрларга дахлдор археологик топилмалар билан музейимизни янада бо-

йитди. Мовароуннаҳр мусулмонлари диний бошқармаси ходимлари эса қадимий ёзувда битилган ҳадис намунасини бердилар. Албатта, ҳозирча музейимиздан олинган экспонатлар тўпланган жамият ёдгорликларининг атиги ўндан бирини ташкил этади. Биз шунинг ҳисобига олиб келгусида музейимизни янада кенгайтириш, уни том маънода ҳақиқий зияратгоҳга айлантириш ниятдаимиз. Бир вақтлар христиан илоҳиятичи А. Августини шундай деган экан: «Ғафлатда этган халқини уйғотиш учун аввало унинг тарихини уйғотиш керак». Зеро, халқимиз салкам бир ярим аср мобайнида ўз тарихини, ёзувини ва динини унуттишга мажбур этилди. Истиқлол бизга ўзгичагина аниқлаш имконини қайтиб берди.

Абдунаби ҲАЙДАРОВ.

КЕНГ КЎЛАМЛИ ИШ МУҚАДДИМАСИ

лардан ижодкор гуруҳлар ташкил этиш, малака ошириш институтларида исқа муддатли ўқув курслари учун дастурлар тайёрлаш, бошланғич, таянч мактаблари, янги тиндаги мактаблар, ҳунар-техника билим юртлири ўқитувчиларини янги алифбо бўйича ўқитиш учун зарур ўқув жойларини ҳозирлаш, барча таълим муассасаларида ўқитишнинг техника воситаларини лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосига ўтказиш ва компьютерлар дастурларини мувофиқлаштириш, иш юртида мажбури алифбога қў-

вида эса шаҳар, туман халқ таълими бўлиmlарининг хондими ўқитиш, мактаб ва ҳунар-техника билим юртлири муаллимларидан маърузачилар тайёрлаш қўзда тутилган.

Тўртинчи ва бешинчи босқич ўқувлари ҳам гоёт муҳим. Ўқувларда бошланғич синф муаллимлари, таянч мактаблари ва ҳунар-техника билим юртлири ўқитишчилари, педагогика институтлари ва билим юртлири биттирувчи курсларининг талабалари лотин алифбосига асосланган ўзбек алифбосини ўзлаштириб оладилар.

Босқичли ўқувларни ўтказишга энг малакали ва билимдон мутахассислар жалб этилади. Чунки беш босқичли ўқувлардан мақсад таъ-

лим тизимида лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг жорий этиш учун педагогика кадрларни тайёрлаб олишдир. Зотан, шу кадрлар Қарорда қўйилган вазифани амалга оширувчи асосий куч ҳисобланади.

Халқимизда баланд билим қуришни қўласанг, аввало, пойдеворини мустаҳкам қил, деган нақл бор. Шу ваздан Қонунни бажариш юзасидан амалга ошириладиган

Ўқув ишларини амалга ошириш беш босқичда бўлиши белгиланди. Биринчи ва иккинчи босқичда 1994

МИЛЛИЙ ИМЛО МИНВАРИ

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши XIII сессиясида маъқулланган жиддий тадбирлардан бири «Лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг жорий этиш тўғрисида»ги Қонундир. У 1989 йилда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг давлат тили тўғрисида»ги Қонуннинг мантйқий давом ҳисобланади: унда ўзбек ёзувининг демократлаш — ёзувининг нуфузи ва мартабасини жаҳоншумул ёзувлар даражасига кўтариш, ўзбек миллий имлосини негизини яратиш қўзда тутилган; ҳар яқини Қонун ва бунга тасдиқловчи Олий Кенгаш қарорлари, аввало: а) ўзбек ёзма адабий тили усули ва воситаларини миллийлаштириш; б) ўзбек миллий имлосини таъминлашнинг аниқ белгиланган олиш; в) шу асосда миллий алифбо сирасини тузишнинг талаб қилинди.

Қўрилиб турибдики, ўзбек миллий имлосини асосларини яратиш, имло таъминларини ишлаб чиқиш ва қондалари тузиш бутунлиг қуниинг энг долзарб муаммоларидандир. Ушбу муаммонини жамият аҳли ва халқ ирода-сига мувофиқ ҳолда ҳал этишда жумҳуриятимизнинг барча маърифатпарварлари қатори «Маърифат» газетаси

«Алифбо» — миллий саводхонлик асоси, маънавий гулшани, баркамоллик қалини ҳисобланади. Чунки савод чиқариш ҳарф танишдан бошланади. Ҳарф миллий товуш тисмоли бўлиб, тиллараро турли хил хат кўринишларида бўлади. Масалан, ҳозирги ўзбек алифбоси сираси «лотин—кирилл—ўзбек» ҳарфлари кўринишдадир.

Шуни таъкидлаш лозимки, «Ўзбек ёзуви миллий эмас», «Ўзбек алифбоси рускирил ҳарфларидан иборат», «ҳозирги ўзбек адабий тили — сунтий тили» каби фикр-мулоҳазалар она тилини камситишга қаратилган бўлиб, ҳеч қандай амалий ва илмий-назарий асосга эга эмас! Кейинги йилларда қадимий туркий битиклар, ёдгорликлар, ёзувлар ҳақида қатор йиринк илмий-тадқиқот ишлари вузудга келди; эски ўзбек ёзуви ва унга онд ёзма ёдгорликлар тили кенг ўрганила бошланди. Энди ўзбек ёзуви тарихи, унинг тараққиёт йўллари ва ҳозирги кундаги фаолияти ҳақидаги «сохта ниқилобий» жўн ва пуч фикрлар ўрнига илмий-тарихий маълумотлар асосида чўнг ва тўқ мулоҳазаларни айтиш мумкин. Бу мустақиллик, миллий тараққиёт ва истиқлол мафқураси талабидир.

«Миллий ёзув» иборасини тўғри тушуш лозим: ўзбек миллий ёзуви ўтган йрим аср мобайнида уч хил хат кўринишида фаолият кўрсатди: 1922 йилдан ислохланган «араб—ўзбек хати», 1929 йилдан «лотин—ўзбек хати» усулида бўлиб, 1940 йилдан эса «рус графикаси асосидаги ўзбек ёзуви» деб юртила бошланди; араб ва лотин хатлари ўзбек тили табииатини ҳисобга олган ҳолда ислохланди. С. Саидзаиров, Ғ. О. Юнусов, Фитрат, А. Зоҳирӣ, А. Авлоний, Мунаввар қори, Ш. Раҳимий, Ш. Зунун каби йиринк ўзбек тили мутахассислари — педагоглар томонидан миллий алифбо даражасига кўтарилган эди. Бироқ «лотин—кирилл—ўзбек» хати кўринишдаги ҳозирги ўзбек алифбоси ўтган 53 йил давомида мутлақо ислохланмади: маъмурий-буйруқбозлик салтанати, коммунистик мафқура бунга йўл бермади. Мустақиллик, истиқлол мафқураси амалдаги ўзбек алифбосини тарихий тақомил йўли билан, ёзув демократияси принциплари асосида ислохлаш — тўла миллийлаштиришнинг таълозои эди.

Ўзбек миллий алифбоси ўз ушқ ўтмишига, тарихий тараққиёт қонуниларига, тақомил босқичларига, ўз қўлашиш ва тузилиш йўриқларига эга бўлган. Алифбо тушушчан товуш, имло, талаффуз ва ёзув ҳисоблари билан узвий боғлиқдир. (Маъмур мақолада ҳозирги ўзбек алифбосининг тақомили ҳақида фикр юритилди.)

Алифбо дарслигининг номланishi хусусида. Амалдаги алифбо дарслигининг «Алифбо» (букавар) номи билан юртилиши ҳаммага маълум (кўпчилик алоҳида — букварь, алифбо — алфавит деб

жамоаси ҳам ўзини матлуб ва масъул ҳисоблайди. Негани, қонун амалиётчи ва яқроси кўп жиҳатдан халқ таълими ходимлари, матбуот ва мактаб хизматчилари зимматига тушади. Қолаверса, миллий имло масаласи ҳар вақт «Маърифат»нинг диққат марказида бўлган. Чунки, 1980—1988-йиллардаги имло муҳокамасида кўп яқши фикр-мулоҳазалар йиғилган эди.

Тахририятимиз ана шуларни ҳисобга олиб, «Миллий имло минвари» руқунини ташкил этишнинг маъқул тоиди. Бу руқун остида «Лотин ёзувида асосланган ўзбек алифбосининг жорий этиш тўғрисида»ги Қонунни ҳаётга тез ва изчил тадбиқ этиш борасидаги фикр-мулоҳазалар, тақлифлар, тавсия ва истаклар эълон қилинади. Газета саҳифасида ёритилмаган айрим фикр-хулосалар Республика ўқув-методика маркази қошида ташкил этилган ўзбек миллий имло муаммолари билан шуғулланувчи ишчи гуруҳига етказилади.

«Ўзбек миллий имлосини минвари» жўяли, ҳақ фикрларга мунтазир!

изохланади). Бироқ биринчи ўзбек миллий алифбосининг асосчиларидан Саидрасул Сайидзаиров ўз китобини «Саводи аввал» деб атаган (1902 йил). Мулла Рустамбек ибн Юсуфбек «Таълими аввал» (1903 йил), А. Авлоний «Муаллимининг аввал» (1911), «Муаллимининг соий» (1912), «Туркий гулистон ёхуд алоҳ» (1913) деб номлаган.

Муҳаммадани ибн Муҳаммадқарим хожа (Фахриддин)нинг «Туркча қонда» (1913), Ашурали Зоҳирӣнинг «Имло» (1916) рисоалари ҳам алоҳид, ишорат ва имло муаммоларига бағишланган. Шокирқон Раҳимий ўз асарини «Совга» (1919) деб атаган. Азизулло Орол эса ўз китобини «Ўзбек—туркий алифбо» деб номлаган (АҚШ, 1991 йил).

Алифбо дарсликлрининг номланishi

«ГУЛШАН» — ИСТИҚЛОЛ АЛИФБОСИ

ва ўзига ҳослигидаги фарқлар бу билан чекланмайдилар. Ўтган давр ичиди, айниқса XX асрнинг биринчи ярмида, ўнлаб алифбо китоблари яратилган. Камини буларнинг ҳар бирига бирма-бир тўхталарини ортықча деб билим. Лекин бир умий жиҳат аниқ: алифбо дарсликлрининг яратилиши ва номланishi ижтимоий-тарихий, миллий-маданий тараққиёт ва маънавий-имлоий саводхонлигини таъминлаш масаласи билан боғлиқ. Бинобарин, барча ўқув қуруллар (дастурлар, дарслиklar, қўлашмалар, методик тавсиялар ва б.), биринчи навбатда, алифбо дарслиги мустақиллик нишонаси бўлмоғи, истиқлол мафқураси талаблари заминда тузилиши лозим. Биз мустақил республикамизнинг эмин ва қувонч, ҳур ва ошод фарзандлари таълимига йўл-жалланган алифбо дарслигининг «Гулшан» деб аталishiни маъқул кўрдик (яна бошқа ғўзал номларни тавсия этиш амалиётчи ўқитувчиларимизга, кенг газетхонлар ҳукмига ҳавола).

«Гулшан» ўз мазмун-мундарижаси, ташкилий-тузилиш жиҳати педагогик-дидактик жиҳоз, ҳарфлар миқдори ва улар руҳи — вазифасининг тўла миллийлашуви, тил ва услуб жиҳатидан амалдаги «Алифбо»дан тубдан фарқланади. Бунда жорий алифбо сирасини тақомиллаштириш (ислохлаш) йўли билан

тўла миллийликка эришилади: мустақил ўзбек алифбоси яратилади. «Гулшан» ижтимоий-маданий, маънавий-маърифий истиқлолимизнинг илк намунаси бўлади.

«Гулшан»нинг ҳажм ва тузилиши (ҳарфлар, сўзлар ва жумлалар қурилмаси) мустақиллик қобуғида, мазмун эса истиқлол мафқураси йўриғида бўлиб, мақсоди — маънавий тетик, жисмонан соғлом, руҳан уйғок инсонларни тарбиялашга — саводхон ва қомил фарзандларни воғга етказишга йўналтирилгандир.

«Гулшан»да ўзбек—туркий ёзувининг тарихий тараққиёт қонуниларига, алифбо тузилишини миллий анъаналарига, шарқона тахсил усули ва улуларига, алифбо миллий маданият кўзгуси, маърифат

«Гулшан»да ёзув тили воситаларидан қўйидаги уч асосий гуруҳи берилди: а) ҳарфий белгилар (ҳарфлар); б) ишоравий белгилар (тишчилар, ишоралар); в) имловий белгилар (айригич (ъ), чиқиқча (—), уруғ (.), турли шакл ва рангдаги курсив битиклар ва б.).

Алифбо сираси (ҳарфий белгилар) қўйидаги 30 шрифтан иборат бўлади: а, о, у, ў, и, э, в, г, ғ, д, ж (жийроғ), ж (жирраф), з, й, к, л, м, н, н. (нг), р, п, с, ф, т, ч, ш, х, ҳ, х. (Булар қонунга кўра, лотин ҳарфлари билан алмаштирилди). Уларнинг ҳар бири муайян ўзбекча миллий товушни ифодалайди: айримлари эса бинар хусусиятга эгадир. Масалан, и ҳарфи иш, киши, билим каби сўзларда тил олди и товушини, биқин, қилич, бақил, кабиларда эса тил орқа и товушини билдиради; в ҳарфи овул, овқат, воууламоқ каби сўзларда библилаб (лаб-лаб) в товушини, вагон, виж-виж, мавж каби сўзларда эса лабодентал (лаб-тиш) в товушини билдиради. Шунинг учун бундай ҳарфлар қўшқат ҳарфлар ёки бинар ҳарфлар деб юртилади. (Булар ўрни билан икки хил товуш-фонема — қўш товушини билдиради). Алифбо сирасидаги ҳарфлар барчаси шаклан байналмилал (жаҳоншумул), мазмунан (руҳан) миллийдир: ўзбекча товуш ва товуш сасларини (вариянтлари, тусларини) ифодалайди. Аммо тўртта ҳарф (ў, қ, ғ, х) ҳам шаклан, ҳам мазмунан соф ўзбекчадир. Булар ҳозирги ўзбек алифбосининг миллийлик (мустақиллик) уқлини ташкил этади.

Ҳарфларнинг талаффуз ва имловий жиҳатларини баён қилишда уларнинг нутқ вазиятидаги ўрнига алоҳида диққат қилинган: ҳарфларнинг сўз бошида, ўртасида, охирида келиш, ёзма-ён қўлашиш, жумла қурилмасида ва, ниҳоят, ҳоржий сўзларда ишлатилиш ҳолатлари бирма-бир ўрганилган.

Ишоравий белгилар сирасига тишш белгилардан 10 таси киритилди: нуқта, вергул, сўроқ, ундов, икки нуқта, кўп нуқта; нуқтали вергул, тире, қавс, қўштириқ.

Тишш белгиларини ўзбек миллий имлоасосчиларидан бири, таниқли тилшунос-педагог Ашурали Зоҳирӣ шорат (тишчилар) деб атаган («Имло», 1916 йил). Ана шу тарихий-миллий анъанан давом эттириш мақсадида «тишш белгилари» ибораси ўрнига шорат атамасини қўлашнинг маъқул кўрдик. Ишоралар ўзига алоҳида бир «пунктуацион алифбо» сирасини ташкил этади.

Имловий белгилар товушини ифодаламайдиган, тўғри ёзув қондалари асосида ишлатилидиган воситалардир. Масалан, айригич (айриш белгиси — ь) товушларни бир-биридан ажратиш ва сўз маъносини фарқлаш учун ишлатилиб, бутунги ёзувимизда муштарак вазифани бажаради ҳамда кенг қўлашган бўлади. Масалан, айригич ҳозирги ўзбек имлосида араб ёзувидаги айн, ғайн, лотин ёзувидаги апастроф вазифаларини бажара олади.

«Гулшан» алифбоси миллий товуш ва ҳарф мослиги, ҳарфлар миқдори, ўриналтув тартиби ва вазифаси жиҳатдан устивор бўлиб, араб-ўзбек, лотин-ўзбек хатларидаги матиларни тушушнинг осонлаштирида ҳамда «эски ўзбек» ва «лотин-ўзбек» ёзувларини тез ўрганиш учун қўлайлик ва коммуника-тив омил яратди.

Карим НАЗАРОВ, РҲММ бошланғич таълим ўқув-методика кенгашининг раиси, профессор, Қумри АБДУЛЛАЕВА, РПОИТ бошланғич таълим бўлими мудири, педагогика фанлари доктори.

Одобнома БУ ШУНЧАКИ УЯЛИШМИ...

Инсон қўтлуғ замин узра таъриф буюрган кундан бошлаб, то ота-она деген муқаддас нолма мушарраф бўлгуси қадар Падари бузруквор ва Боланди муқтарамаси бағрида яшайди. Жони — жигарёла, оғанилар орасида ўсиб-уялайди. У дастаб, тили ширин, ғўдаклик чоғларида катана, ялдам, деяр эркакча, ота-онасига талпинган. Зеро, фақат инсонгинага берилган сўзлашдек улуг нурънатдан баҳраманд бўлган одам боласининг илк сўзи ҳам ота-онадир.

Кунлар кетидан ойлар, ойлар кетидан йиллар ўтиб, фарзанд уялайиб, азамат йиғиб, абжир қиз бўлади ва йироклардан «Онажон, саломатмисиз!», «Отажон ишлар билан чарчамаятсизми?», «Ахажон, оилангиз билан тинчмисиз...» каби ҳаяжонли, соғинчли мактублар ёзади. Сўнг уялишни, ёки турмуш қуриш, рўзгор, тирикчилик деган ҳаётий муаммолар ечилади.

Хўш, кейин нима бўлади! Кейин фарзанд ўз туққандан ва туғишганларини нима деб атайди!

Бир қароғанда қўлғили ва қизик савол. Ниме, фарзанд воғга етгач, уйл-жойли бўлган ота-онасини бошқа бирор ном билан аташ керакми? А, ота, она нима деди, оин деб чакраварида-де. Тўғри, аслада-ку, шундай. Лекин апро-финиқага қўлоқ тутсақ, қарасақ, бироз бошқача манзара, бошқача ҳолат.

Ана, бошқа қимматбахо теплак бостириб кишиб олган, кўринишдан зилёнона кишининг гелига қўлоқ беринг! — Бобойин санаторияга жўнатганим, момашанинг маъзеси йўроқ, аяшим братшани доктор.

БОБОЙ, МОМАШКА, БРАТИШКА... Кейинги йилларда «эсимизни таниб олгач» баъзиларимиз ота-онани юқо-

Х. НАФАСОВ, Касби туманидаги ибн Сино номли мактабнинг тил-адабиёт ўқитувчиси.

ҚАДРИЯТЛАРИМИЗ ҚАДРИ

Анлизон шаҳар халқ таълими бўлимига қарашли «Наврўз» болалар богчасида ёш авлоди миллий руҳда тарбиялашга алоҳида эътибор берилмоқда. Айниқса, урф-одатлар, қадриятлар асосида олиб боришмоқда. Халқ оғзаки ижоди намуналаридан лотин, шеър, миллий ўйинларни ўргатиш бўйича намунали ишлар амалга оширилмоқда.

Яқинда шаҳар болалари ўртасида «Мен ўзбек фуқаросиман» мавзунда кўрик-танлов ўтказилди. Унда болаларнинг фольклор дасталари фаол қатнашдилар. Богчада мунтазам равишда турли кечалар ҳам ўтказилаётир. Бундан ташқари, богчада жисмоний тарбия ҳам алоҳида аҳамият берилмоқда. Ҳафтада беш кун жисмоний тарбия машғулотли ўтказилапти.

Ш. КЕЛДИЕВ, «Маърифат»нинг штатсиз муҳбири.

XX аср бошларига келиб Чоризмининг мустамлакачилик сисёти бутун туркий халқлар — Марказий Осиё, Қрим, Қозон татарлари ва Россия хулудиди ашётган барча мусулмонларни огир аҳволга солиб қўйди.

Марказий Осиё XIX асрнинг ўрталаридаёқ Россиянинг хом ашё заминига айлантирилган эди. Пахта, чорва, меначевдан тортиб пиллау тилдоғига Россия ташиб кетилаверди. Маҳаллий аҳолининг тили, дини, миллий қадриятлари, урф-одатлари, маданияти, тарихи оёқ ости қилинди. Энг қимматли маънавий хазиналари — илмий-тарихий асарлари, қўлемалари, ўтмиш обидалари олиб кетилди. Бу ишларни Марказий Осиёда ҳукмронлик қилган рус амалдорлари, Россиядан келган шарқшунос олимлар амалга оширдилар. Ёрли халқнинг иложига борица ўзлигини, тарихини, инсоний ҳуқуқларини унуттиш учун кураш чора-тадбирлари қўйилди. Матбуотда эса, бор ҳақиқатни яшириб, Россия Туркистонга илм-маърифат, маданият келтирди, деган маъмулда жар солинарди. Бу ҳоллар маҳаллий миллат эъёйларини ташвиш-изтиробга солиди. Мустамлакачилик сисётига қарши курашлар заминиди жадиличлик ҳаракати пайдо бўлди. Аср бошларида шаклланган бу ҳаракат теъда бутун туркий халқлар, ҳорижий Шарқ мусулмонлари ўртасига ёйилди.

Жадиличлик XX аср ижтимоий ҳаётининг моҳиятини ифода этди. Зотан, жадилич тарихи маъдонига, аввало, миллий мустақиллик учун кураш, мустамлакачиликка, бировлар ер-сувини, бойлигини талон-тарож қилишга қарши кураш ишлари билан чиқилди. Шунинг учун ҳам улар аҳолининг онгли, эъёй қисминини теъда ўзларига жалб қилиб,

ракатларнинг энг йирик воқеаларидан биринчи. Бу инқилоб бутун Россия ҳудудини ларзага солиди, унинг мустамлакачилик Туркистон ўлкасидаги миллий озолиқ ҳаракатининг янада кучайишига ҳам сабаб бўлди. Қўп ўтмай, бошланиб кетган биринчи жаҳон уруши, шу туйғайли буттар вайрон бўлган Россия ва унинг мустамлакачи бўлиши Туркистонда кўтарилган 1916 йилги кўзғолон ўлкасида миллий озолиқ ҳаракатининг тобора кучайиб бораётганини кўрсатди.

Жадилич ҳаракати ана шу тарихий воқеа ва ҳодисалар гирдобиди шаклланди. Ўсди. Туркистон халқини уйғотишда катта аҳамиятга эга бўлди. Жумладан, Бехбудий, Мунавварқори, Фитрат, Абдулла Авлоний, Ҳамза, Абдулла Қодирий, Чўлпон, Ғоzi Юнус каби илгор эъёйлар тафаккурда янгица бир дунёқарашни шаклландилар, мустамлакачиликка қарши миллий озолиқ, миллий мустақиллик тушунчаларини келтириб чиқарди.

Жадиличлик ҳаракатининг шаклланиши ва ривожланишида «Ёш бухороликлар», Фаолити катта аҳамият насб этди. Уларни дастлаб «Ёш бухороликлар», кейинчалик жадиличлар, яъни янгилик тарafdорлари, тарққилларларлар деб атаб бошладилар. «Ёш бухороликлар»нинг етакчи вақиллари Ўсмон Ҳўжаев, Бехбудий, Фитрат, Фаёулло Ҳўжаев, Садриддин Айнийлар эди. Уларга эргашган маърифатпарвар эъёйлардан Қори Абдуллоҳқаб Абдуллоҳ Шайқурий, мулла Исмаилло Раҳматуллозодалар шу гуруҳга мансуб эдилар.

Жадиличлар 1910 йиллар давомида мустамлакачилик сисётига қарши курашларни учун чор Россияси амалдорларидан жабрдандилар. Янги усулдаги мактаб ва маориф, таълим-тарбия муаммоларини кўтариб чиққанлари учун тесқаричи уламо-хурофотчилар игвоси

та олурлик «бир мактабимиз» йўқдур; бизда тарбия ишминиз шундай муҳим экан, билим юртимиз хароб; ҳозир биз тартиблик суратда ўқитувчи чиқара олтурган бир илмий муассасага эга эмасмиз; ҳозир ҳеч бўлмаса таълим-тарбия ишларига раҳбарлик қилад олтурган бир журналимиз йўқ... Бизда

Валуд Маҳмуднинг «Маориф ишларимиз» сарлавҳали мақоласида 20-йиллар бошларидаги мактаб — таълим-тарбия соҳасидаги айрим камчиликлар ва нуқсонлар санаб ўтилган билан бир қаторда жадиличлик ҳаракатининг энг катта ишлари — миллий мустақиллик, эркинлик, Туркистон мусулмонларининг ўзига хос табиати, хусусиятлари мактаб ва маориф ишлариди мутлақо қўзда тутилмаётгани ҳақида каттиқ изтироб билан ёзилди. Ўзига хос билимдонлик билан халқимизнинг миллий руҳи, қадриятлари, анъаналарини англаб етишга даъват этиш билан бирга қизил империянинг бу соҳадаги шовинистик сисёти кескин фаш этилди.

Муаллиф «Маориф ишларимиз»да миллий ифтихор уйғотишга катта аҳамият беради. Мактабларда каттадан-кичикка қўйилган голяни сингдиришни тавсия этадики, бу голя ҳозирги кунларимизда мактаб, таълим-тарбия ишлариди амалга ошириш учун қўраётган чора-тадбирларимиз билан манқийли боғланиб кетади: «Туркистонда ижтимоий ишларни Туркистон мусулмонлари фойдасига ишлатмак ва натижада ишлар маъдонига қўймоқ учун шу мамлакатнинг аҳволи ва руҳига мувофиқ ҳаракат этиш қанча керак бўлса, маориф ишлариди жадилич, туркистонлик бошқарушларга муҳтожмиз...»

Бу кўчирмадан маориф ишлариди раҳбариятини маҳаллий миллат вақиллариди тайинлаш зарурлиги ҳақидаги қарашларни ўқиб олсак, бошқа бир кўчирмада қизил империя ҳокимияти тепасига чиқини биланқо амалга ошираётган шовинистик сисётининг маориф ишлариди кўришиларида эътибор қаратилмаётганини тушуниб оламиз. «Биздаги ишларни «Нариёқ» (Россия маркази — А. А.) гази билан ўлчамоқ тўғри эмас. Ёлғиз маориф ишларини эмас, ёшлар уюшмаларини ҳам шу кўз қараш билан текширмас, харобилигини сабабини шундан топа олурмиз... Гўё биз бир ишни қўлга олсак бажара олмас эканми! Бошқалар олим-фозил, уларнинг қўлидан ҳар иш келар эмилш, улар биллиб иш қилар эмиллар. Мана бу эътиқод бузуқ, қуруқ даъво». Бизнинг кишиларимиз, ўзимизга қараб, бошқалардан кўра пухта етишган кишилар. Бизнинг ишчиларимиз назарий эмас, амалий ишчилар. Хайр, биз ўз кишиларимизни азда маълумотлик деб ҳам айтаёллик. Шу ҳолда ҳам биз даъво қиламизки, шу кишиларимиз бошқаларнинг олим, фозилларидан кўра, бизга кўбрак фойда етказса оладур. Чунки бизнинг ҳолимизни, руҳимизни билдур...»

Валуд Маҳмуд ўз мақоласида жадилич тарafdорларининг таълим-тарбия, маориф, мактаб соҳасидаги мақсадлари чор Россияси даврида ҳам амалга ошмай тўсиқларга учраганини, 20-йилларда ҳам худди шундай бўлаётганини катта журъат билан фаш этди. «Эски вақтда (октябрь тўнтариди) ишларни — А. А.) ҳукумат бизни «ўғай» дер эди. Ҳозир биз ўзимизни ўғай қаторида тутамиз. Бироз ўзимизга жасорат киргиза оламимиз... Марказдаги маориф ишчиларимиз ва ҳукумат бошқарушларининг кичкина, арзimas бир гайрат ва ташаббуслари орқасида маориф руҳига айлантирмак мумкинмиз ва ўзимизни ўғайликдан чиқармоғимиз осондур. Фақат бир оз гайрат, бир оз жасорат лозим...»

XX аср бошларида 30-йиллар ўрталарида Туркистон ва бутун Россия ижтимоий ҳаётида юз берган кўпбал воқеа-ҳодисалар, улар қайси соҳага таъдорлигидан қатъий назар, жадиличлик оғими, ҳаракатлари билан боғлиқ бўлди. Уларнинг бирини инкинчисдан ажратиб тасаввур этиш қийин.

Жадиличлар октябрь тўнтаридида кейинги йилларда ҳам ўз курашларини турли шаклларида даъво эттирдилар. Бинобарин, жадиличлар голя мустаҳкам имон-эътиқоли бўлганлариди ғўла ўз йўлидан қайтмадилар. Шу аснода Туркистонда жадиличлик ҳам пайдо бўлди. Жадилич ёзувчилари ўз асарларида, қатъо олим мақолаларида ҳам барча ҳарзу-истакларини жадиличлик дунёқарашлари нуқтаи назаридан ифода этидилар. Тавалло, Сўфизода, Мискин ва бошқалар назмда, Мунавварқори, Бехбудий, Фитрат, Чўлпон, Ёлбек, Ғоzi Юнус ва бошқалар назм ва насрдаги эмас, дарслик, қўламага, пёсаларида ҳам ўз голяларини илмий, бадийи йўсинда ифода этидилар.

Аҳмад АЛИЕВ,
филология фанлари доктори,
профессор.

Жонбахш томирлар

АНВАРИЙ

Ўтмишдаги аксарият шоирларимиз Анварийни устоз санъаткор сифатида аниқ. Ғарбу Шарқ адиблари уни форсий тилдаги шеърининг «пайгамбарларидан» бири деб аташи ҳам бекиз эмас. Бунинг сири ҳали кичик шеърини жанрларда, ҳу сусан, қасида-навислида катта тажриба, анъана бўлмаган бир даврда Анварий лирик турнинг барча жанрларида мумтоз асарлар яратгани, қасиданинг шакл ва мазву доираларини кенгайтиргани, шеърини таъмон руҳи бағишлаганидир... Натижада у салжунийлар сулоласи адабий муҳитида ўзига хос бир мактаб яратган шоир даражасига етди.

Ахвадуддин Али ибни Муҳаммад ибни Исҳоқ Анварий 1105 йили Ховарон ўлкаси Абевард вилоятининг Бадна қишлоғида туғилди. Анварий ёшлтигиданқо илм ўрганишга берилиб, нужум, тиб, хандаса, илми балеъ, ҳикмат, фалсафа ва бошқа фанларни ўрганди. Тус мадрасасида қўбйириганидаёқ Ховари тахаллуси билан ишқий шеърлар ёза бошладилар. Худди шу даврда салжуний ҳукмронлар саройида, хусусан, Султон Санжар ҳокимияти пайтида (1118—57) турли илжодкорлар жамланган адабий муҳит мавжуд эди. Анварий тахминан 20 ёшларида ана шу шеърини доирасига дохил бўлди.

XII асрнинг ўрталаридан бошлаб Хуросонда нотинчлик бошланди. Марказий ҳокимият билан вилоят амалдорлари ўртасида жидий келишмовчилик юз берди. Жумладан, Афғонистоннинг тоғли вилоятларидаги ғўзаларнинг марказга ҳужуми кўп фалокатлар келтирди: обод шаҳарлар вайрон қилинди, ёйдирилди, илм-фан, маданият арбоблари ўлдирлиди ёки тўрт томонга тарқатиб юборилиди, илму урфон та-назулга юз тулди. Марв, Ғазна каби шаҳарлар ҳувилаб қолди.

Анварий дастлаб Марвдан Нишопурга, ў ердан Балхга ўтиб яшашга мажбур бўлди. Денин бу пайтда Фотуҳий Марвазий тахаллуси шоир гаразли ният билан Анварий номидан Балх ва унинг халқини масхараловчи ҳаживия ёзиб тарқатади. Шоир огир аҳволда қолади ва «Қасамё» номли қасида битишга мажбур бўлади ҳақида шаҳар қозиси Ҳамидулдин ёрдамида бу маломатдан қутулишига ёришади.

Ҳасби ҳол характеридаги қасидаларини бирида шоир ўзини қарабдор юриши, гўҳмат, фитнаю маломат ўнига нишон бўлиб, гамхарада умр ўтказиб юрганилини, қай юртга борса ҳам нохушлик пешвоу чиқаётганлигини ифодаляйди.

То омад аз адам ба вужуд
асли пайкарам,
Жуз ғам набул баҳра зи
чархи ситамгарам.
Хун шуд дилам дар арзуи
он ки як нафас,
Бе хори ғам зи гулшани шоди
гуле барам.

(Танам йўқлик оламидан вужудга келгандан буён ситамгар чархдан гамдан ўзга нараса насобам

бўлмади. Шодлик гулшанидан тиконининг захрисиз бир гул те-риш орузида бағрим қон бўлди).

Оғир, машаққатли ҳаётга қарамай, шоир ишқий, ҳажвий шеърлар, қасидалар ёзиш, илмий рисо-лалар битиш билан машғул бўлди. Анварий 1187 йили Балх-да вафот этди.

Анварийдан бизга ғазал, рубоий, қитъа, қасида каби жанрлардаги шеърларни ўз ичига олган катта ҳажмдаги девони, илмий рисо-лалари мерос бўлиб қолган. Табиатни шўҳ, ҳазил-мутойиба, рост-ғўйликка мойил Анварийнинг шеърларида лирик қаҳрамоннинг нозик туйғуларни ҳикматомуз байтлар билан, мунофиқ кишилар, золим, риёкор дўстларини фаш этувчи сатрлар билан омух-та бўлиб кетади. Шоир асарлари инсон камолоти, ҳаёт ва қонот, ижтимоий борлиқ ва инсон тафаккури ҳақидаги илмий, фалсафий мушоҳадаларга бой, турли-туман руҳий кечималар, ранг-баранг, бекиёс тасвирларга се-робдир. Унинг нуқтасанжу нозик-бинглиги таъ аҳлини ҳайратга со-лади.

Биз ошқининг вафосизлигиндан, муруватсизлигиндан, паймонбу-зарлигиндан шикоят қилганимизда мавжуд ижтимоий тузумдан, ҳукмрон табақалардан нолишини сезамиз. Шунинг учун ҳам юксак ахлоқ-одоби, инсонпарварлик ва самимийлики тарғиб этган шоир мардумозор, жангжўй одам-ларни танқид остига олади, халқ-нинг зулм-зўрликка нисбатан на-фратини ифодалайди. Икки киши-нинг мунозариси шаклида битил-ган бир ғазалида шоир «Ҳоким-лардаги барча мулк халқники-дир» деган фикрни илгари сура-ди.

Анварий саройга яқин туриб, ҳукмронларга атаб қасидалар ёзган бўлса ҳам, моддий қийинчи-ликда яшайди, замонасининг му-раккаб андишларини, оддий меҳ-наткаш халқнинг ҳаётини, юртда юз бераётган ижтимоий адолат-сизликини зукнолик билан кўзат-ди, унга ҳамнафас ҳамдард бў-лди.

Шоир ишқ-муҳаббатни, ҳаёт ғў-заллигига табиат жозибасини ранг-баранг образларда тасвирлаган, улуғлаган. Ў ёрнинг нозии итобию, ағренинг ғаламислигини, жудолик-лардини ўқинчи деб билади, би-сол онлари келишига ишовч би-лан, келажакка умид боғлаб яшайди.

Ғар балою мекашам,
айбам мақун,
К-ни бало охир ба коре
мекашам.

Захмат сармом сард аз моҳи
дай,
Бар умеди навбаторе мекашам.
(Бошмига бирон бало келса,
айб этмагин, эртанги кун умиди
билан унинг захминини тортаман.
Бўлajak навбатор иштиёқида
қийининг қаттиқ совуғига бардош
бераман).

Анварий форсий тилда кўп қасидалар ёзган ва бу жанр имко-ниятларининг янги кўрларини онган санъаткордир. Бизга қадар унинг 250 дан эъёй қасидаи етиб келган. Шоир қасидаларини ўқир эканми, анъанавий васф-мадҳия-лар билан бирга хасбу ҳол, ахло-

қий-таълимий, баҳорини характе-ридаги фикр-мулохаазаларни ку-затамиз, даврнинг турли-туман воқеалари билан ошно бўламиз. Халқ дарди, ватан тақдирини ҳақи-даги дарданш мушоҳадаларга ше-риклик сезамиз. Демак, Анварий сиртдан қараганда фақат мадҳия моҳиятига мойил бўлиши лозим-дек туюлган қасидага ижтимоий-фалсафий, ахлоқий, сиёсий маса-лаларни олиб кирди, халқпарвар-лик, инсондўстлик, ватанпарвар-лик голяларини ифодаляшга ёриш-ди. Бу голя «Хуросон кўз ёш-лари» қасидаида, айниқса, мукам-мал ўз аксини топган. Унда шоир хонавайрон бўлган халқнинг гў-ҳасратини, душман оёб остида қарабога айлانган беғи шаҳар-лару боғу бустонлар маъзарасини қалб изтироблари билан чиғади. Самарқанд ҳокимидан мадад сў-раш оҳангига битилган байтлар китобхон қалбиди ватанпарвар-лик, инсонийлик туйғуларини қўш урдиради, ўзаро феодал урушлар, тахт-тож талашини, бе-худага халқ қони тўқилишига нафрат уйғотади.

Бар бузургони замона
хурдон шуда солор,
Бар қаринмон

жаҳон гапта ланмон меҳтар,
Бар дари дунон
ахор ҳазину ҳайрон,
Дар қафи риндон

абгор асру музтар,
Шод, илло ба дари
марг набини мардум,

Бикр, жуз дар шиками мом,
наёби духтар...

...Халқро 3-ни гам
фарёдрас, эй шохнавод,
Мулкро 3-ни ситам
озод кун, эй покхувар.

(Замона улуғларига гўдаклар бош бўлиб, жаҳон буюкларига пасткашлар раҳнамо бўлиб, до-нолар донолар даргоҳида хайро-ну гамгиндир, шаробхўрлар чан-ғалида оқиллар асруро нотаован, ажал остонасида турган халқда шодлик на қилсун, она қориндан ўзга жойда қиз болани топол-майсан... Эй шохнажот, бу гам-гин халқнинг фарёдида ет, мулк-ни бу ситамдан озод эт, эй пок-гавхар).

Қасида бошдан охир оташин юртпарварлик, фуқаропешили, илму урфон тоғалилигига ачинаш руҳи билан сугорилган. Демак, Анварий шеърини ўқининг жанр-иқтидидан ранг-баранглиги, го-явий нуқтаи назардан ўша давр адабий муҳитидан бир даража юксак турини билан ҳамниша шуарою фузало диққатини жалб этиб келган.

Шоир ижодини ўрганиш ва нашр еттиришда В. А. Жуков-ский, Р. Ҳодизода, А. Абдуллаев сингари олимларнинг хизмати катта. Бироқ, ўзбек адабиётшу-нослигиди Анварий ижодида ба-ғишланган тадиқотлар ҳозирча ярилмаган, шеърлари ўзбек ти-лига таржима қилинмаган.

Ҳамиджон ҲОМИДИЙ,
Низомий номиди педагогика
институтини ўзбек классик ада-
биёти кафедрасининг мудири,
филология фанлари доктори.

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ

Т. Н. Қори-Низёй номи-даги Педагогика фанлари илмий тадиқот институтида «Республика халқ таълими тизими муассасаларидаги тажриба-синов ишларининг самарадорлигини ошириш» мавзунда илмий-амалий пе-дагогик кенгаш бўлиб ўтди.

Кенгашни Ўзбекистон Рес-публикаси халқ таълими ва-зирини Ж. Нўрдошев қисқача кириш сўз билан очди. Ва-зир таълим ва тарбиянинг янги тизими, унинг максад ва мазмунини, ўқув режалари-нинг ўзига хос хусусиятлари, уларда давлат сисёти талаб-лари, бўлажак мутахассис-ларнинг қобилиятини ва қиз-кишларига қараб поғонали ўқитиш, теътишли таълим ва касб беришни тақомиллашти-риш, янги тилдаги ўқув юр-тиларида синов-тажриба ишларини янада кучайтириш ва бу соҳадаги ялгор таж-рибаларни кенг ёйишни таъкидлади.

Кенгашда тажрибали пе-дагог олимлар ва етакчи ўқитувчиларнинг таълим ва тарбиянинг долзарб масала-ларига бағишланган бир кан-ча маърузалари тингыланди. Қори-Низёй номидаги Ўз-бекистон педагогика фанлари илмий тадиқот институ-ти директори Д. Шодиев инсти-тут жамоасининг 1992 — 1993 йилда йилдаги режа-

лари ҳақида сўзладилар. Ҳўш, институтнинг ўтган йиллар-даги тажриба-синов иш-ларининг якуни қандай, янги режаларни-чи? Ўзбекистон пе-дагогика фанлари илмий тадиқот институтининг Ўбайдуллаев номидаги Қо-рақалогонистон филиали ди-ректору А. Алимов маъруза-сида шу масалалар акс эт-ди.

А. Авлоний номидаги халқ таълими ҳодимлари малака-сини ошириш Марказий ин-ститутининг психологик ва педагогик жиҳатдан тажриба-синов ишларини тадиқот ҳақида институт ректори Ғ. Шоуваровнинг маърузаси тингыланди.

«Шодлик мактаб»нинг ўзига хос хусусиятини ва унинг экспериментал асослари ни-малардан иборат? Т. Н. Қо-ри-Низёй номидаги педаго-гика фанлари илмий тадиқ-от институти бошланғич таълим бўлими мудири Қ. Абдуллаева шу ҳақида маъ-руза қилди. Республика ўқув-методиқа маркази ди-ректору Ш. Шомансуровнинг қиёқши тажриба-синов маса-лалари ишнинг ташкил этиш ва уларни методик материал-лар билан таъминлаш муам-моларга қаратилди. Экспе-риментал ишланмаларнинг таълим-тарбиявий ишлар сиёба-

КЕНГАШ

тини оширишга қандай таъ-сири бор? Тошкент шаҳри-даги С. Айнйи номли 84-мактаб директори М. Мир-аҳмедов ва Тошкент вилояти Қиёрай туманидаги 25-мак-таб директори Ш. Ғаниев-ларнинг шу мавзуда қилган маърузалари кўчлиқининг эътиборини ўзига тортиди.

Асосий маърузалардан кейин кенгаш қатнашчилари шўба-ларга бўлиниб фикр алмашдилар. Жумладан, умумий ўрта таълим мазму-ни, мактабгача тарбия, бош-ланғич таълим, она тили ва адабиёт таълими, рус мак-табларида ўзбек тили ва ада-биёти таълими, кимё ва био-логия, физика, математика ва ҳисоблаш техникасини ўқитиш ҳақида бошқа аниқ ва ижтимоий фанларни ўқи-тиш муаммолари хусусида маърузалар тингыланди, ечи-мини кутаётган масалалар юзасидан қимматли фикрлар баён қилинди. Музокаралар-да Тошкент шаҳар ва Тош-кент вилояти мактабларининг пешкадам ўқитувчилари, са-ломатлик муассасалари ва иччи хизмат органлари ҳу-зуридаги ўқимлар билан ишлайдиган бўлимлар ва-қиллари сўзга чиқдилар.

Анжуман якунида шўба раҳбарларининг ахборотлари тингыланди.

ИҚТИДОРЛИЛАР

КҮРИГИ

Фан-техника соҳасида кат-та ютуқларга ёришяётган ҳозирги кунда мактаб ўқу-вчилари ўртасида ихтирочи-ликка қизиқинишнинг ошиб бораётганлиги бекиз эмас. Жойлардаги ўқувчилар тех-ник марказларида ўз иши-нинг жокуярлари иқтидор-ли бошларининг ихтирочилик қобилиятларини ошириш юзасидан муайян ишларни олиб бораёттирлар. Респу-бликамиз пойтахтидаги кар-соқовлар маданият саройида Ўзбекистон ёш техниклар ва сеҳрачилар ижтимоий турнир-таёловчи қизгин беллашулар остида ўтди. Таловда Са-марқанд, Андижон вилоятла-рини ҳамда Қорақалогонистон Республикасидан голяб ўқу-вчилар иштирок этишди.

Республика ўқувчилар тех-ник ижодиёти маркази то-монидан ташкил этилган ушбу тадибдор ўқувчи ёш-ларнинг техникага бўлган ҳаваси, ижодкорлиги, топ-қирлиги ҳам сиёвдан ўтди. Мусобақа кунда ҳар бир

гуруҳ уй вазифаси сифатида иқтисодий жиҳатдан тежама-ли ва машғулот учун қудай бўлган стол лойиҳасини ҳи-мой қилишди.

Гуруҳлар капитанлари-нинг чиқилари, моделлар ва бадийи ҳаваскорлик тан-

лови ҳам қизгин беллашу-лар остида ўтди. Беллашулар Самарқанд вилояти ёш техниклари го-либ чиқилди. Ёш хал на-тижага ёришган Қорақалло-гистон Республикаси ва Андижон вилояти гуруҳлари

эса икинчи ва учинчи ўрин-ларни олишди.

СУРАТЛАРДА: ёш тех-никлар таловида дав-лар. Р. Альбеков олган сура-лар.

ҲАЗРАТИ ИНСОН

ХОТИРАСИ

Раҳмат Файзий ўзбек ада-биёти ривожига муносиб улуш қўшган адиблардан, бири эди. У ўз асар-лари орқали муқом халқи-миз маънавиятини бойитиш-га, миллий қадриятларимиз-ни улуғлашга интилди. Шу боис унинг «Ҳазрати ин-сон» романи, «Сен етим эмассан» киносиссаси, би-қатор хикоялари халқимиз-нинг бебаҳо бойлигига ай-ланиб қолди.

Айни кунларда Раҳмат Файзий таваллудига 75 йил тулди. Шу муносабат билан яқинда Ўзбекистон Халқ Демократик партияси Шайхонтоҳур туман кенга-шининг ташаббуси билан пойтахтимиздаги Ҳамза но-мидаги Давлат академик драма театрида адиб хоти-расига бағишланган кеча бўлиб ўтди.

Кечада таниқли шоирлар, мунаққидлар ва санъаткор-лардан Ҳамид Ғўлом, Шук-рулло, Рамз Бобоков, Бах-тиёр Ихтиёров, Олимжон Ортиқов ва Ўзбекистон ХДП Марказий Кенгашининг бў-лим мудири Зейнолла Дав-ронов Раҳмат Файзийнинг ҳаёти ва ижодий фаолияти ҳақида фикр юртилди.

ЗАХИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР ТАВАЛЛУДИНИНГ 510 ЙИЛЛИГИ

ҚИЗГИН ТАЙЁРГАРЛИК

— Нисонда қандай яхши хислатлар бўлса, уларнинг барчаси Бобурда мужассамлашган, деган эди инглиз олимларидан бири. Ўзбек адабиётининг улкан намоёнаси, атоқли давлат арбоби ва шайхлиги саркарда Захириддин Муҳаммад Бобур қолдирган мерос, у яратган буюк асарлар, эндиликда сиестачи учун ҳам, яъни аҳли учун ҳам маърифий ва маданий сабоқ бўлиб келмоқда. Айниқса, унинг «Бобурнома» қомусий асарини нафақат халқлар, балки жаҳон аҳли ҳам севиб ўқиб, ўрганиши алоҳида аҳамият касб этади.

Куня кеча Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясида Бобур таваллудининг 510 йиллигига бағишланган илмий-амалий сессия бўлиб ўтди. Унда республиканинг етакчи олимлари, шoirлар ва ёзувчилар, бобуршунос олимлар, шунингдек, қардош ўлкаларнинг вакиллари ҳамда Туркия ва Ҳиндистон давлатларидан келган меҳмонлар ҳам иштирок этдилар.

Анжумани Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг президенти М. Саъиддинов очиб, буюк бобомиз Бобур таваллудининг 510 йиллик тўғрилиги ўтказишда республикада, илм аҳли

орасида қизгин тайёргарлик бораётганини айтди. Тарихда қўшлар шoirлар шoirлар эса шoir бўлганлиги маълум. Аммо Бобурнинг ҳам салтанат бошлигини, ҳам давлат арбоби ва шoir сифатидаги дувёқарлиги, маърифий ва маданий ишларининг юксалишига қўшган улкан ҳиссаи беқиёсдир. Илмий сессияда сўзга чиққан нотиқларнинг ҳар бири ана шу фикрларини алоҳида қайд этдилар.

Ҳиндистондан келган меҳмонлар ҳам 330 йилдан ортиқроқ ҳукмронлик қилган бобурийлар авлодининг Ҳиндистон давлатининг юксалишига, унинг маданий ва маърифий ривожланиши, равиш топишида, халқлар ўртасида дўстлик, ҳамжиҳатликнинг қамол топишида қўшган ҳиссаларини мамнуният билан гапирдилар. Айни пайтда эса Бобур авлоди яшаётган Ҳайдарободда ободлаштириш ишлари олиб борилаётганини, Бобур фаолиятига бағишланган улкан музей ташкил этилаётганини ҳам таъкидладилар.

Бобур таваллудининг 510 йиллигига бағишланган илмий-амалий сессияда Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари М. Қоробоев иштирок этди.

Анжонлик педагог-олим Исмаилов Музаффархонга ўғли яқинда «Бобур маърифати» қўлланмасини нашрга топширди. Бу қўлланмада З. М. Бобурнинг маърифатига доир фикрлари таҳлил этилган. Унинг таълими, тарбия мазмунига қўшган ҳиссалари, шoirнинг тарбия, шарҳлари, ислом динига эътиқоди, таълим-тарбиядаги Бобур усули ва воситалари, унинг оила-сидаги тарбия, яқинидаги ахлоқий, дўстлик, ватанпарварлик туйғуларини ёритилган.

Мақбалабининг юқори синф ўқувчиларига, ўрта ва олий ўқув юрлари талабаларига, ўқитувчиларига ва кенг китобхоналарга мўлжалланган ушбу рисоладан бир бобини эътиборингизга ҳавола қиламиз.

Тарбия назариясида ватанпарварлик мураккаб ахлоқий сифатлардан ҳисобланади, ахлоқ тарбияси муқаддасдир эса ватанпарварлик муҳим ўрин тутади. Ватанга муҳаббат ўз халқининг фарзанди бўлиш билан бирга фахрдан библиш ҳамдир. Халқни, Ватани музаффархонлардан қувончи, унинг душманларига нафратни тарбиялаш муҳим вазифалардан ҳисобланади. Бу хислатлар Ватан равақи йўлида фаол, ҳалол, фидокорона ва сидқидилдан меҳнат қилишни шакллантиради.

Бобур яқинида ватанпарварлик етакчи ўринни эгаллайди. Шoir уламоларнинг жоҳиллигини, феодал техникларнинг шафқатсизлигини фойда афсусланиб, уч юзта ўзига солиқ наварларни билан Ватанини ташлаб, Андижондан чиқиб кетишга мажбур бўлади.

«Бормоққа не маскан муяссар, Турмоққа не давлат муқаррар», — деб ёзган шoirнинг мақсади қўлай фурсат бўлиши биланқўй ўз Фарғона мулкига, Андижонга қайтиб келиш эди. Бироқ Андижонда феодаллар Бобурга қарши чиқишни тўхтатмайдилар. У 1512 йили яна Қўбўлга қайтиб, Фарғона мулкини тиклаш, Андижонга қайтиш умидида 14 йил қўлай фурсат кутади. Бироқ бахт Бобурга бокмади. Ниҳоят, ўз Ватанидан умидини узди. 1526 йили Ҳиндистон томонига кетишга мажбур бўлди. 19 ёшида Қўбўлни, 40 ёшида Ҳиндистонни қўлга киритган саркарда гаубалар шароитида ҳам, мағлубият азоблари исқанжасида ҳам, ўзи туғилган, ўсган Ватанини қўмсади. Бобур Ҳиндистонда эканида ҳам она юртига тез-тез одам юбориб туради, хабар олади.

Бобурнинг норозилиги, айниқса, беғона юрларга бориб қўлиб Ватанини соғиниб юрган пайтларида кескинлашди.

«Яна маҳруми хонимон қилдинг», — деб Ватанини соғиниб, фалак зулмидан наолиди.

Шoir сатрларида муаллифнинг самимиет билан тўла чуқур руҳий кеинчмалари биланқўй. Шoirдаги бадий ифода кучи ёшлар қалбини ариштириб, мусофирлигини, Ватандан узоқда яшашнинг чексиз оғир эканини ўқитириди. Шoir тасаввурига, доим оғир меҳнатда киши эзлиб, роҳат қўрмаганидек, кўнгли роҳатсиз шод бўлмаганидек, шох бўлса

ҳам, Ватандан узоқда, ғариблинда кишининг қўнгли шод бўлмайди. Ватанини соғиниб турганда яшаётган киши дўстларини ёд этса ҳам, дўстлари уни ёд этмайди. Бобурнинг бу ҳулосаси катта тарбиявий кучга эга. «Ўзга юртининг подшоҳи бўлгунча, ўз юртининг гадо-си бўл» мақолига ҳамоҳангдир.

Ед этмас эмиш кишини гурбатда киши, Шод этмас эмиш қўнгули меҳнатда киши.

Қўнгулм бу ғариблинда шод бўлмайди, оҳ. Гурбатда севинымас эмиш, албатта.

Шoirда Ватан тушунчаси севишли ёр тушунчасига, энг гўзал Ҳитой санамига, атофга қўқ бериб турувчи сарв дарахти тушунчасига тенгдир.

Чун қилди мени ул бутни чин зору мубтало.

Ишим менинг қўлиб турур амди худо билан.

Қўрмон фараҳни бирдам агар андин айру мен.

Билмон аламини бор мен онинг бирда то билан.

Ул сарв қарам қилибон еткур, эй сабо,

Бобур ийезини ёр ўпуб хўп адо билан. Шoir алам тортиб чин гўзални соғинади. Унга ета олмади. Энди шoirнинг ҳудода нола қилишдан бошқа иши қолмади. Бундай ҳажр, фироқ кучи шохлик гурурини, салтанат қувончини сиғдирмайди. Бир нафас ҳам шохлик лаззатидан баҳраманд қилмайди. Шoir энди, шабадага ялинади, қарам қилиб, ҳамма сеувчи, савлатли сарв дарахтига соғинчини етказишни илтижо этади.

Бобур ёр ўпуб туриб, ҳўрмат билан илтимосини адо эт, дейди. Бу байтларни ўйир эканмиш. Ватан — тенгсиз гўзал, Ватан — тенгсиз мағрур, эгилмайдиган гурурли, доимо тикка турувчи дарахтдай дунёга қўқ бағишлайди, деган тўла маънодаги чексиз муҳаббат рамзига эга бўлиши. Ватанга эҳтиёт билан, ҳўрмат билан, эъозлаб алоқада бўлади. Ватан тупроғи эъозланади, соғинганда Ватан тупроғини ўпилади, тушунчасини англайди.

Ўз Ватани ишқидан интизорлик тортаётган шoirнинг қалбини жаннатга тенг бўлган Қўбўл баҳори ҳўрсанд этайди. Бобур жаннатга тенг, лола гул билан тўла Қўбўл баҳорига ўз Ватани жамолини алмаштирмайди.

Ватанга муҳаббат ва сарқатини тарбиялаш шахсининг ватанпарварлиги, етуклиги, миллий ифтихори, фазилатларида акс этиб, унинг ҳаётини мақсадларида, Ватан бойлигини қўпайтириш, уни мус-

таҳамлаш ва ҳимоя қилишга қаратилган амалий ишларда намоён бўлади. Бунинг учун эса Ватан табиати, ҳудудини яхши билмоқ зарур. Бу жиҳатдан, қараганда, «Бобурнома»даги тасвирлар қимматлидир. Юксак бадий дил, чин инсоний ахлоқнинг соҳибини ўш. Исфара, Ҳўжанд, Афғонистон ва Ҳиндистон каби қайси шаҳарга, қайси давлатга борма-син, у ерда ватанпарварлигини ўз беклари ва ерли халқлар ўртасида кенг тарғиб этди.

Толёй йўқи жоғини балоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

Агар бу сатрларда ўз Ватанини ташлаб, Ҳиндистонга боришни катта бахтлилик, юзи қороллиқ, жонга бало ортириш ҳисоблаб афсусланса, қўнгидаги қўнгида шoirнинг айрилиқ қўлида жаҳл билан елиб-югуриши ва ширин сувга етишдики, деб сароба етишгандек, қийналиб, ноилж орасига қайтганини рамазий маънода баён этилган. Ҳақиқатан ҳам шoir ўз Ватанига қайтишни, Ватанини қўришни қанча қўйилса, таъдир уни Ватандан шунча узоқлаштирди.

Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди. Ҳар ишни айладим хатоллиқ бўлди.

Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим. Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим.

хонда завқ уйғотади, меҳр, ватанпарварлигини тарбияладан востта бўла олади.

«Она қуши доғи кўп бўлур, қирғовули беҳад семай бўлур. Алдоқ ривоят қилдиларки, бир қирғовулни уқунасини тўрт киши еб тутата олмайдур». Бобур асарларини ярақлар эканмиш, унинг саҳифаларида Ватанини жону дилдан севишини тарағнум этган сатрлар мафтун этади. Бу хил сатрлар, шубҳасиз, ёшлар дилида Ватанга муҳаббат ҳиссини тарбиялайди.

«Ўл вилоятларининг лағофатларини киши нечук унутқай. Алалхусус киши бундоқ тоиб ва торик бўлгонда қовун ва узумдан машруф ҳазини киши нечук хотирдан чиқарқай».

Бобур Андижон атофидидаги шаҳар ва қишлоқларни тасвир этар экан, Андижон сўзини етти марта таққослаб тилга олади. Қайси шаҳарни тасвирласа, Андижонга қиёс қилади:

«Яна бир Ҳўжанддур, Андижондин гарб сарига йиғирма беш йиғоч йўлдур. Еки: «Яна бир Қосондур, Андижондин шимолдаги тўшубтур. Қичқирқор қасабдур. Нечукким Андижон суйи ўшдин келур, Аҳси суйи Қосондин келур».

Бобур ўзининг «Бобурнома» асарига Аҳси сўзини 29 жойда, Андижон сўзини 65 жойда тилга олади.

Ғам ва изтироб чекавериб чарчаган шoir Ватанга қайтиб, хилват бир жойда одамларга қўринмай, беғалва яшашни подшоҳликдан афзал қўлади.

Гўшае тутсам жаҳоннинг аҳлидин, Ғам қўрмасам,

Истарам эл қўрмаса мению мен ҳам қўрмасам,

Бобур Андижонда ўтказган ҳаётини эслар экан,

шундай ёзади: Ҳўш улки бурунки замоналарки, ўттино борди,

Ҳўш ул кишини замонини яхши ўтқарди,

Шoir Ватаннинг шадлариди оқиб турадиган сувини, узумини, қовунини ҳар доим соғиниб йиғлаб ўтганини назик ўхшатиш ва жоизбадор лоф билан фарда шундай ёзади:

Қовун бирда узумнинг ҳажрида қўнгулмда ғам су,

Оқар сувнинг фироқини қўнгулмдин қўр дам оқар сув,

Демак, Бобур ўз Ватани Андижонини умрининг охиригача унутмай қўмсаб юрди. Бундай қўмсаб, Ватан соғиничини чексиз маънода тушуниб, уни ёрни соғинишга, қўнгида чанқоқликда сувни қўмсашга тенглаштириди.

Бобур Ватан қимматини ҳокимликдан, давлатдан ҳам билади билди. Илоҳи бўлса, ғариблидаги шохликни Ватанга гадо бўлиб яшашга алмаштиришга тайёрлигини бадий ифода билан берди.

Хуллас, Ватан соғиничини Захириддин Бобурнинг барча асарларида ўқиймиз. Ватанга бағишланган сатрлар китобини Ватанини синовчилик билан ўрганишга, уни эъозлашга, уни бойитишга, керак бўлса ҳимоя этишга ундайди.

Исмаиловхон МУЗАФФАРХОНГА ўғли, педагогика фанлари номзоди, халқ маорифи аълоҳиси, меҳнат фахрийси.

ҲАМ МУКОФОТ, ҲАМ ИМТИЁЗ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ДАВЛАТ СТИПЕНДИЯЛАРИНИНГ СОВРИНДОРЛАРИ

Мустиқил Ўзбекистон Республикаси ошбарияти, Президентини 5-курс талабаси, таълим тарбиялаш, ўқувчи-ёшларга пухта таълим бериш, олий маълумотли мутахассис кадрлар тайёрлаш учун зарур шароитлар яратиш бермоқда. Айни пайтда уларни иқтисодий жиҳатдан ҳимоялаш масалаларига ҳам эътибор қаратмоқда. Хусусан, республика олий ўқув юрларида таълим олаётган иқтисодий талабаларни тақдирлаш ва моддий рағбатлантиришга оид Ўзбекистон Президент

УНУТИЛМАС ЛАҲЗАЛАР

ЎЗБЕК ТИЛИДА ЁҚЛАНДИ

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтининг ихтисослаштирилган кенгаши янги таркибда ўз ишини бошлади. Кенгашта педагогика назарияси, тарихи ҳамда ўзбек тили ва адабиёти, услубиёти мутахассислигига оид докторлик ва номзодликка лойиқ илмий ишлар қўриб чиқилмоқда.

«Тўғриси айтганда, педагогларнинг омади юршиди, — дейди кенгаш раиси профессор Низомиддин Махмудов, — Ўзбекистон Вазирилар Маҳкамаси қўшидаги Олий Аттестация Комиссияси (ОАК)нинг махсус Низомига биноан диссертациялар ўзбек (рус ёки инглиз) тилида ёзилган ва ҳимоя қилинган бўлди».

Муастақил Ўзбекистоннинг биринчи педагогика фанлари доктори деган шарафли даражани ҳимоя қилиш самарқандлик олим Нурали Саидхонидовга насиб этди. У кенгашта «Педагогика институтини талабаларнинг ўқувчиларнинг ижтимоий фойдали ва унумли меҳнатига раҳбарлик қилишга тайёралининг назарияси ва амалиёти» мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ёқлади.

М. ИВРОХИМОВ.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Хурматли Тўхтабон РАҲИМОВА!

Туғилган кунингизнинг 50 йиллиги ҳамда ижодий фаолиятингизга 30 йил тўлиши муносабати билан самимий қутлаймиз. Сизга соғлиқ, ижодий муваффақиятлар тилаймиз!

Наманган тумани халқ таълими бўлими.

Меҳрибон онажонимиз Адолат

АШУРОВА!

Хурматли онажон! Сизни туғилган кунингиз билан муборакбод этамиз. Дунёдаги неки эзгу тилалар бўлса, уларнинг барчаси Сизга ҳамроҳ бўлсин. Бахтимизга доимо соғ ва омон бўлинг!

Фарзандларингиз.

НИЗОМИЙ НОМИЛИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ СИРТКИ БЎЛИМЛАРИНИНГ 1993-94 ЎҚУВ ИЛИ УЧУН ЎҚУВ ЖАРАЕНИ

Факультетлар	Курс	Қиш
1. Математика	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	10 октябрь—9 ноябрь 1 декабрь—10 декабрь 1 декабрь—10 декабрь 20 ноябрь—30 ноябрь 20 ноябрь—30 ноябрь
2. Физика	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	10 октябрь—9 ноябрь 1 декабрь—10 декабрь 1 декабрь—10 декабрь 21 декабрь—30 декабрь 21 декабрь—30 декабрь
3. Меҳнат	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	10 октябрь—9 ноябрь 1 декабрь—10 декабрь 1 декабрь—10 декабрь 21 ноябрь—30 ноябрь 21 ноябрь—30 ноябрь
4. БГФ	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	10 октябрь—9 ноябрь 10 октябрь—20 октябрь 10 октябрь—20 октябрь 21 ноябрь—30 ноябрь 21 ноябрь—30 ноябрь
5. Биология	2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	11 ноябрь—21 ноябрь 11 ноябрь—21 ноябрь 11 ноябрь—21 ноябрь 11 ноябрь—21 ноябрь
6. Жўрофия	2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	11 ноябрь—21 ноябрь 10 октябрь—20 октябрь 21 ноябрь—30 ноябрь 11 ноябрь—21 ноябрь
7. Мусиқа	2-курс 3-курс 4-курс	1 декабрь—10 декабрь 1 декабрь—10 декабрь 20 ноябрь—30 ноябрь
8. Кимё	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс	11 октябрь—9 ноябрь 11 ноябрь—21 ноябрь 10 октябрь—20 октябрь 20 ноябрь—30 ноябрь
9. Кимё-биология	1-курс	10 октябрь—9 ноябрь
10. БТУ	2-курс 3-курс 3-курс (4 йил) 3-курс (5 йил) 3-курс (2 мутахассис) 4-курс (4 йил) 4-курс (5 йил) 5-курс	1 ноябрь—10 ноябрь 3 январь—12 январь 25 декабрь—5 январь 1 ноябрь—10 ноябрь 3 январь—12 январь 26 декабрь—5 январь 26 декабрь—5 январь
11. Дефектология	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	1 ноябрь—30 ноябрь 1 ноябрь—10 ноябрь 3 январь—12 январь 3 январь—12 январь 3 январь—12 январь
12. Тарих	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	1 ноябрь—30 ноябрь 2 ноябрь—20 ноябрь 11 ноябрь—20 ноябрь 1 ноябрь—10 ноябрь 21 ноябрь—30 ноябрь
13. Мактабгача тарбия	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс	1 ноябрь—30 ноябрь 2 ноябрь—20 ноябрь 2 ноябрь—20 ноябрь 1 ноябрь—10 ноябрь 21 ноябрь—30 ноябрь
14. Ўзбек тили ва адабиёти, Ўзбек тили адабиёти ва одобнома	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс 6-курс	1 октябрь—1 ноябрь 2 октябрь—20 октябрь 21 ноябрь—30 ноябрь 21 ноябрь—30 ноябрь 1 октябрь—10 октябрь 21 ноябрь—19 декабрь
15. Қозоқ тили ва адабиёти	1-курс 2-курс 3-курс 4-курс 5-курс 6-курс	1 октябрь—1 ноябрь 2 октябрь—10 октябрь 1 декабрь—10 декабрь 21 ноябрь—30 ноябрь 21 ноябрь—30 ноябрь 21 ноябрь—19 декабрь
16. Рус тили ва адабиёти	2-курс 3-курс 4-курс 5-курс 6-курс	11 октябрь—20 октябрь 21 ноябрь—30 ноябрь 1 октябрь—10 октябрь 1 октябрь—10 октябрь 21 ноябрь—19 декабрь
17. Ўзбек мактабларида рус тили	1-курс	1 октябрь—1 ноябрь
Рус мактабларида ўзбек тили ва адабиёти	2-курс 3-курс 4-курс	11 октябрь—20 октябрь 11 декабрь—20 декабрь 1 декабрь—10 декабрь

Баҳри мамлуқлар [1250—1382 йиллар]. — Сulton Байбарс [1260—1277 йиллар]. Мамлуқлар биринчи шохобчасининг аҳамияти каттароқ бўлди, чунки у кўринишли подшоҳларни, жумладан Ислонининг кикита буюк курашчисини ато қилди. Улардан бири бўлган Сulton аз-Зоир Байбарс Ислонининг асл шамишири эди. Монголлар ва салбиқларни мағлуб қилган ҳам мамлуқларнинг ана шу тўртинчи сultonи бўлди. Ҳалиқонхон Урта Шарқдаги мусулмон қиролликлари ағдариб, Бағдодни яқсон этган, Шом орқали Мисрни шим-шайдон қилишга йўл олганда Сulton Байбарс Шарқдан унга қарши бориб, 1260 йил 3 сентябрда Айн-и Жамут деган жойда бўлиб ўтган жангда шу даврга қадар енгилмас саналиб келган монголлар

этиқодадаги аҳоли истиқоматгоҳларида ўзларига истеҳкомлар қўриб олишиб, кўпгина шаҳарлар ва кентлар устидан назорат қилиб турадиган жасур ва дедил жангчилар билан мустақамланган эдилар. Темпель князларининг темпларлар деб аталадиган уюшмаси ва госпиталерлар ана шундай ташкилотлардан эди. Байбарс 1263 йилда Арсуф яқинида госпиталерлар истеҳкомига ҳужум қилиб, уни босиб олди. Госпиталерлар ёки иоанинлар — салбиқлар XII асрда Фаластинда асос солган диний-рицарлар ташкилоти аъзолари. Ташкилотнинг дастлабки қаҳармон Куддусдаги авлиё Иоаннинг госпитали (заифлар учун) бўлган. XIII аср охирида Шарқдан кўчиб, кичиккич Мальта оролида, Римда қўниш топан). Келгуси йили темпларларнинг мудофас

соларди: 14 кунлик қамалдан кейин салбиқлар қалъаси Аркадин забот этиб, уни вайронга айлантирди. Шундан кейин Шом шимолида ўрнашиб олган кучли ассасинларга қарши чора-тадбирлар қўриб, уларни ҳам енгиб чиқди. Унинг подшоҳлик даврида додхалари Миср жанубида жойлашган Нубияни ҳам қўлга киритди. Сўнгра у Бағдоддаги сўнгги аббосий халифанинг ама-кисини шу шаҳарда Ислон халифаси мартабасига кўтариб қўйди. Аббосий халифаларининг иккинчи шохобчаси ана шу пайтдан эътиборан ўн олтинчи аср бошига қадар давом этди. Бу халифалар «авқаф» деб аталадиган диний хайр-садақалардан ва мусулмон дунёси ҳукмдорларининг ҳаёларидан аризулик бирор моддий имкониятга эга эмасдилар. Ҳатто оттоманлар ҳукмдори

(Давоми бор).

ЖАСОРАТЛИ ИЖОДКОР ТҮЙИ

Шеър кўнгида тафаккур суратини чицади. Мўъжизакорлиги шундан. Донишмандлар айтганларидек, қардаки сўз тирик экан, у ерда ҳаёт бариван.

Аниб мўъжизалар дояси — соҳир сўзлар ила қанотли қўшнлар билан эл кўнглини овлал келатган Зоҳиджон Обидов етмиш ёшга тўлди. Етмиш ёш. Умрининг қаймоқли, тиниқ ва теран, серхосил масвуми. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Зоҳиджон Обидов ана шундай дониш ва жасур шоир. Биргина оловли йиллардаги жасорати, «Мўшум»даги фаолиятининг ўзи бунга шаҳодат. Нўз, биргина, «Арслоннинг ўлими» масалинини ўзини...

Зоҳиджон Обидов ўнлаб китоблар муаллифи. Ўқувчилар унинг пьеса ва балладалари, М. Лермонтов, Т. Шевченко, Р. Ҳамзатовлардан қилган таржималарини ҳам севиб ўқинади.

Оқсоқол шоиринизга мустаҳкам соғлиқ, ижодий муваффақиятлар тилаймиз.

Зоҳиджон ОБИДОВ

ҲУЗУРИ ЖОНСАН

Мунча ҳузуржонсан она юртим сабоси, Мунчалар дилрабосан кумуш тонлар сафоси. Қараб кўз узолмайман, долман сўз тузолмайман, Афсунок водийларининг хуш олганда жилоси.

Қушлар билан фазога ҳаволансан дер кўнги, Кўнги тўлдирса ҳар гал турналарнинг индоси. Тоғлар аро кезганиман туйғумда ажиб бир ҳол, Қоялардан отилса шалолалар шарроси.

Кайга боқсам минг олам завуқ сафо гашти бор, Сархуш этган фараҳли мен шу юрт мубталоси. Зарра шикаст кўрсанг гар жоку жаҳоним қўйгай, Дерман мусаффо бўлсин ўлкамининг ер-осмони.

Не-не лат етказмади виждони ногиронлар, Мен ҳам бўлсам дерман дардларининг давоси. Фарзандинман она юрт фарзидир фидойилик, Сен деб адо бўлмас ҳеч Зоҳиджоннинг навоси.

МУРАББИЙЛАР

Зеҳнинизга лур сочган ассалом мураббийлар, Истиқболга йўл очган хуш калом мураббийлар.

Умриниз баҳориди

Қуёш бўлиб боқдингиз,

Меҳнатта шавқ ёқдингиз

Сиз мудом мураббийлар.

Ундар меҳру ҳунарға

Билимдон ҳар сўзингиз,

Сизга таъзим, ташаккур

Пуриллаб мураббийлар.

Жасорат, қамолотга,

адолатга ундайсиз,

Чоғлайсиз садоқатга

Субҳу шом мураббийлар.

Кўчмас кўнги қатидан

меҳрингиз, ҳимматингиз

Дилларда ҳурматингиз

Номма-ном мураббийлар.

Қўли қўйиб кўксига

Назм айлалай Зоҳиджон,

Чунки Сизга беқиёс

Эҳтиром мураббийлар.

КЎЗ ОЧ, ХУШИМ

Сен мутеликка қўниб қолмиш эдинг,

кўз оч хушим,

Сабр этишга ўрганиб қолмиш эдинг,

кўз оч хушим.

Ҳаққа ноҳақ урса гар тиг,

боғ уролмай ўртаниб,

Дардин ичга нолжол солимиш эдинг,

кўз оч хушим.

Феъли қузғунларга журъат ҳам проданг бўлди ем

Чап бериб виждонга, зап топиниш эдинг,

кўз оч хушим.

Тунни тонг қувган каби ошқоралик журъатдадир,

Ботини зардоб билан тўлмиш эдинг,

кўз оч хушим.

Тийди сурбетлар омонсиз тил ва идрокнигини ҳам,

Маънабу тарихданам топиниш эдинг,

кўз оч хушим.

Минг пуқуриким, эй Зоҳиджон, келди истиқлол

Йўқса сен шамдай қўйиб, ёниши эдинг,

кўз оч хушим!

Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ

Таҳрир ҳайъати:

Умида Абдуазимова, Ашуралӣ Аҳмедов, Алишер Каримов, Гаффор Маннопов, Абдулла Орипов, Тотлимурот Отамуродов, Маҳкам Раҳмонов, Маҳмуд Саидхонидов, Баҳром Қодиров, Беғали Қосимов, Абдулаби Ҳайдаров, Абдусами Ҳақбердиев.

МАНЗИЛИМИЗ:

Тошкент, 700083,

Матбуотчилар кўчаси, 32

ТЕЛЕФОНЛАР:

масъул котиб — 32-54-17,

хатлар ва оммавий ишлар

бўлими — 32-55-58.

ИНДЕКС: 64593.

Рўйхатдан ўтиш тарихи №000040,

Ўзбекистон Республикаси Президентини

Маъкамсининг Ишлар бошқармаси

ҳузурдаги «Шарқ» нашриёт-матбаа

концерни.

Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси,

41-уй.